

SİVAS VE KAYSERİ HÜKÜMDARI KADI BURHANEDDİN AHMED

Ord. Prof. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI

KADI BURHANEDDİN AHMED KİMDİR ?

Kadı Burhaneddin, kendi hayatında yazdırdığı *Bezm-ü Rezm* adındaki Farsça Vekayinâmeye göre ecdadı Oğuzların *Salur* boyundandır. Yukarı ecdadından Mehmed, *Harez*'den kalkarak *Kastamonu*'ya hicret etmiştir. Mehmed'in babasının ismi *Resul* ve büyük babasının adı da *Sevinç*'tir.

Mehmed'in oğlu Celâlüddin Habib *Kastamonu*'da doğmuştur. Celâlüddin Habib, tahsilden sonra Anadolu Selçuk devleti ricalinden vezir Kadı Hotenî'ye¹ damad olmuş ve o sayede Kayseri kadılığını elde etmiştir. İzzeddin ile Rüknüddin Kılınçarslan'ın saltanat kavgaları esnasında Kayseri kadısı bulunan Celâlüddin Habib'i, Rüknüddin Kılınçarslan *Kayseri*'nin kendisine terki için biraderi İzzeddin'e murahhas olarak göndermişti.

Celâlüddin Habib, 676 Muharrem (1277 Haziran)'de ve Türk Memlûk Sultanı Melik Zâhir Baybars'ın Kayseri'yi zapt ile avdetini müteakip Anadolu'ya gelen İlhan hükümdarı Abaka tarafından, Memlûk sultanına karşı meyil göstermelerinden dolayı yapılan katliâm esnasında kadî'l-kuzât derecesinde yani Şeyhülislâm makamında iken katledilmiştir².

¹ Cemaleddin Mehmed bin Hasan El-Hotenî, Sultan II. Giyasüddin ve oğulları İzzeddin ve Rüknüddin zamanlarında Atabey ve vezir idi. İki kardeşin saltanat mücadeleleri esnasında *Konya* yolundaki *Sultan Alâüddin hanı* kurbinde vaki harpte maktul oldu. Rüknüddin Kılınçarslan taraftarlarından idi (الولد الشفيق *el-Veled-üş-Şefik*).

² Mısır hükümdarı Melik Zâhir Baybars, *Elbistan* ovasında Moğolları mağlûp ettikten sonra *Kayseri*'ye kadar gelmiş ve kendisini Moğollara karşı koymak için dâvet eden Selçuk devleti büyüklerinden kimseyi göremeyince tekrar *Suriye*'ye dönmüştü. Moğolların mağlûp olmasından müteessir olan İlhan hükümdarı Abaka Han, Anadolu'ya gelmiş, muharebe meydanını gezmiş fevkalâde müteessir olmuş,

Celâlüddin Habib'in oğlu Hüsameddin Hüseyin ve onun oğlu Siracüddin Süleyman ve daha sonra onun da oğlu Şemseddin Mehmed ve sonra onun da oğlu Burhaneddin Ahmed hepsi *Kayseri*'de kadılık etmişlerdir.

Kadı Hüsameddin Hüseyin Anadolu Selçuk Devleti ümerasından birinin kızını alarak bu yüzden zengin olmuş³ ve bu izdivaçtan Siracüddin Süleyman dünyaya gelmiştir. Hüsameddin Hüseyin'in, Gıyasüddin Mesud'un ikinci hükümdarlığı zamanında ve 702 H. (1302 M.) senesinde Kayseri kadısı bulunduğunu, Kadı Hoteni'nin torunu Ahmed'in İbn Bîbî denilen muhtasar selçuknâmesinden anlamaktayız. İkinci İzzeddin Keykâvus'un kızlarından birini Moğol ümerasından birisi almış ve bu izdivaçtan doğan kızı da Siracüddin Süleyman tezvic eylemiştir ki, bu icdivaçtan doğan Şemseddin Mehmed, Kadı Burhaneddin Ahmed'in babasıdır⁴.

Siracüddin Süleyman'ın *Kayseri* kadılığı Alâüddin Eretna'nın hükümdarlığı zamanındadır. Takriben 739 H. (1338 M.)'de

Kayseri'ye gelince katliâm yapılmasını emreylemiş ve bu arada *kadi'l-kuzât Celâlüddin Habib* de katlolunmuştur.

« ثم عزم على قتل من قيساريه من المسلمين فاجتمع اليه القضاة والفقهاء وقالوا هؤلاء رعيه ولا طاقة لهم بدفع عسكر اذ انزل عليهم وهم مع الزمان عبيد من ملك فلم يرجع الى ذلك امر يقتل جماعة من اهل البلد و قتل قاضى القضاة جلال الدين حبيب و امر عسكره ان يبسط في المملكة الروميه ... »

Nihayet-ül-ireb c. IV, s. 260 ve müteakip sahifeler (*Köprülü kütüphanesi numara 1188*) Zehebî (*el-İber*) ve Aynî İkd-ül-Cüman'da da Celâlüddin Habib'in katli yazılmıştır. (*el-İber Ayasofya kitapları Nr. 3079* ve *عقدالجهان İkdül-cüman c. XIX, Velîyyüddin efendi kitapları Nr. 2391*).

³ el-Veledüş-şefik Hüsameddin Hüseyin'den şöyle bahsediyor:

« اكر خداوندم قاضى القضاة فى الاوقاف حجة الاسلام بالاستحقاق مولانا حسام الملة والدين قاضى ممالك روم و قيصريه كه در تذكرة او اخر سلجوقيان ياد شريعتش مى آيد »

Yine aynı müellif, Muhtasar Selçuknâmesinde de hicri 702 tarihlerinde Gıyasüddin Mesud'un zamanında *Kayseri* ve *Memalik-i Rum* kadısı bulunan Hüsamüddin Hüseyin bin Celâlüddin Habib'i pek tantanalı elfazla zikrediyor.

⁴ (İzzeddin bin Gıyasüddin evlâdından bir duhter-i pakize gevher hancandan-ı selçukiden zuhur edip feterât-ı eyyam iktizasiyle haşerat-ı Moğol ümerasından birinin hibale-i tasarrufuna dahil olup andan bir duhter dahi vücuda gelip bir tarik ile *Kayseri*'ye düşmüş idi. Duhter-i saniyeyi Kadı Siracüddin tezvic edip. .) *Eretna ve Kadı Burhanettin tarihçesi*. Bezm-ü-Rezm'de de aynı mütalâa vardır.

Eretna, *Azerbaycan* hükümdarı Çobanilerden Küçük Şeyh Hasan'a karşı durumunu tehlikeli görerek kendisinin Sultanın Memalik-i Rumda nâibi, yâni vekili olarak tanınmasını talep etmek üzere Siracüddin Süleyman'ı Mısır Memlûk Sultanı Melik Nâsır Mehmed'e murahhas olarak göndermiş⁵ ve bu husus için Siracüddin birkaç defa *Kahire*'ye gidip gelmiş ve hizmetinde muvaffak olmuştur. Siracüddin Süleyman vefatı tarihi olan 752 H. (1351 M.) tarihine kadar kadılık etmiştir. Kabri *Kayseri*'dedir⁶.

Siracüddin Süleyman'ın oğlu Şemseddin Mehmed'in ismini bazı tarihler yanlış olarak Abdullah diye kaydetmişlerdir⁷ ve yine bazı tarihler Şemseddin Mehmed'in, küçük yaşta tahta çıkan *Eretna oğlu*'nun yerine diğer ümera ile birlikte naiblik ettiğini ve vefatında oğlu Burhaneddin'in de bu heyete dahil olduğunu yine yanlış olarak zikrederler⁸.

Şemseddin Mehmed, Selçuk ümerasından Mahmud Müstavfi'nin torunu olan bir kızı tezviç ettiğinden bu izdivaçtan Kadı Burhaneddin Ahmed doğmuştur. Burhaneddin'in annesinin babası Nizamüddin Abdullah Çelebi'dir. *Bedreddin* ve *Celâlüddin* lâkablariyle mâruf olan Mahmed Müstavfi⁹ Anadolu Selçuk hükümdarı Üçüncü Gıyasüddin Keyhusrev zamanında maliye vekili idi. Burhaneddin Ahmed'in dayısı emîr Yusuf Çelebi'nin evlâd ve torunları da vardır¹⁰.

Bezm-ü Rezm'i yazan Aziz Esterâbâdî, Burhaneddin için baba tarafından tertip ettiği silsileye göre, Kadı Burhaneddin Ahmed, babasının anası tarafından Anadolu Selçuk ailesine mensup-

طلب ارتنا تقليداً ناصرياً بناية الروم و تردد في هذا سراج الدين قاضي قيساريه فكتب له فاخلص الموالاته و اقام دعوة الخطبة الناصريه على منابر البلاد الروميه « Mesalik-ül-ebzar

⁶ Siracüddin Süleyman'ın kabir kitabesi:

١ — بسم الله الرحمن الرحيم توفى ... ٢ — على الله هذا التربة لمولانا الملة ...

٣ — العلم سراج الملة والدين طاب

٤ — ثراه في الثالث عشرين رمضان اثني وخمسين وسبعماية

⁷ *Enbâ-ül-gumr*, *Ikd-ül-cuman*, *Revâmiz-ül-â'yan*, *Tabakat-ı Hanefiyye*, *Mecelletün-nisab* ve *fezleke*.

⁸ *Eretna ve Kadı Burhaneddin tarihçesi*, *Acâib-ül-makdûr*, *el-Menhel-üs-sâfi*.

⁹ Kuyûd-ı atıkadaki vakfiyede Bedreddin Mahmud Müstevfi diye yazılıdır (Mukataa dördüncü defter sahife 58).

¹⁰ Keza mukataa dördüncü defter ve aynı sahife (Vakıflar Umum Müdür-lüğü).

tur. Tabîî bu silsileyi Bezm-ü Rezm müellifi Burhaneddin'in kendisine söylemesiyle yazmıştır. Doğru olup olmadığı hakkında bir mütalâa dermeyen edememekle beraber kendisinin türedi makulesinden olmayıp ana ve baba tarafından asîl bir aileye mensup olduğu vesaikle teyyüd etmektedir.

Kadı Burhaneddin Ahmed, 745 Ramazan (8 Ocak 1345) de *Kayseri*'de dünyaya gelmiştir. Henüz iki yaşında iken validesi vefat etmiştir. Dört yaş ve dört günlük iken 749 H. (1348 M.)'de okula başlamış az zamanda ibâreyi doğru okuyup ve Farsça bir kitabı yanlışsız okumağa muvaffak olduğundan, âdet üzere zamanı şeyhlerinden Şeyh Ali Mısrî beline kemer bağlamıştır¹¹.

Burhaneddin fart-ı zekâsına binaen henüz on iki yaşında iken sarf, nahiv, lûgat, mantık, hesap, aruz ve sair ulûm-u cüz'iyi görmüş, siyakat yazı yazmış Arabî ve Farisî divanlardan okumuştur.

Burhaneddin, daha sonra babasiyle *Şam*'a gitmiş, on dört ay kalıp tahsile devam etmiş ve sonra *Kayseri*'ye dönerek tedris ile meşgul olmuştur. On dört yaşında iken tahsil için *Haleb*'e giderek Şeyh Alâüddin ebül Mehasin Malatî'den fıkıh okumuştur¹².

BURHANEDDİN'İN SPOR HAYATI

Burhaneddin Ahmed vaktini boş geçirmezdi, ders okuma ve okutmadan hâlî kaldığı zamanlarda ok atmak, kılıç kullanmak, ata binmek gibi sporlarla meşgul olurdu¹³.

MISIR SEYAHATI

Burhaneddin 759 H. (1358 M.)'de babasiyle beraber Mısır'a gitmiş hastalığına rağmen fıkıh, usul-i fıkıh, feraiz, ilm-i hadîs, tefsîr ve heyet gibi yüksek dersleri görmüş ve orada dört mezhep (Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî) hakkında tetkikatta bulunmuş ve oradan *Şam*'a giderek Kutbüddin Râzî'den, Keşşaf haşiyesi Şerh-i metâli, (mantıktan) Miftah, (belâgatten) Pezdevi gibi mühim dersler gördüğü

¹¹ Bele kemer bağlamak eski âdetlerimizden olup destur vermek, icazet vermek demektir.

¹² *Zeyl-ül-Vâfi fil-Menhelis-sâfi* (Kadı ibn Şühbe, *Esat Efendi kitapları Nr. 2345* (800 senesi Ahmed Burhaneddin maddesi).

¹³ Bezm-ü Rezm (matbû nüsha, s. 65).

gibi, Mehmed Neyli'den tıp dersi almış ve burada bir buçuk sene de iyi istifade eylemiştir¹⁴.

Burhaneddin Ahmed 764 H. (1363 M.)de on dokuz yirmi yaşında iken yine babasıyla beraber Hicaz'a gitmiş ve haccı ifadan sonra avdet ederken babası Şemseddin Mehmed *Maarre* kasabasında vefat etmiştir.

Oğlunun yetişmesi için fedakârlıktan çekinmeyen, babasının ölümünden pek ziyade elem duyan Burhaneddin Ahmed *Haleb'e* gelerek bir müddet inziva âleminde yaşamış ve kitap okumakla müteselli olmuştur.

BURHANEDDİN AHMED'İN KAYSERİ KADILIĞI

Burhaneddin Ahmed, 765 H. 1364 M. senesi içinde *Kayseri'*ye gelerek Kayseri kadılığını istemiş ise de kendisini istirkab edenlerin husumetleri yüzünden muvaffak olamamış ve fakat bir sene sonra, yâni 1365 de, yirmi bir yaşında arzu ettiği kadılığı elde etmiştir.

Burhaneddin'in kadılığı esnasında 767 H. 1366 M. de Eretna hükümdarı Gıyasüddin Mehmed Bey'in ümeranın kararıyle katli hâdisesi meydana gelmiştir. Gıyasüddin Mehmed Bey, kendisine tahakküm eden veziri *Ali Şah'*ı Mısır kuvvetlerinin yardımıyla mağlûp ve katletmişti. Hükümdarın bu halinden kuşkulanan ümera, ittifak ederek bir sene sonra Gıyasüddin Mehmed'i öldürmüşler ve yerine henüz pek genç olan oğlu *Ali Bey'*i hükümdar ilân eylemişlerdi. Gıyasüddin Mehmed Bey'i öldüren bu müttefik ümera arasında Kayseri kadısı olan Burhaneddin Ahmed'in bulunmadığı anlaşılıyor¹⁵, kendisinin bu işte medhali olmadığı Amasya emiri Hacı Şadgeldi Paşa'nın, küçük hükümdar Mehmed Çelebi'yi hükümetine iade etmesi teklifine karşı Hacı Şadgeldi'nin sefirine verdiği cevaptan anlaşılıyor. Hacı Şadgeldi'nin sefirine Burhaneddin: "Hacı Şadgeldi'ye söyle Emîr Zâde'nin ceddini katletti ve babasını şehir şehir dolaştırdı ve milk-i mevrusu olan

¹⁴ İbni Tulon (el-Guref-ül-aliyye (الغرف العلية) isimli eserinde *Burhaneddin'in* *Mısır'da* bulunduğu sırada ilm-i nücumda mâhîr bir müneccimden kendisinin hükümdar olacağını öğrendiğini yazar. Ondan naklen, *Revâmiz-ül-â'yan* (*Hâlet efendi kitapları* nr. 583. c. III, s. 333).

¹⁵ وفات محمد بن ارتنا - والى* عن عهد امير محمد بن ارتنا عفا الله عنها بر دست بعض از ارکان دولت خود بفتارسيد و سرير سلطنت از پادشاه وقت خالی شد Bezm-ü Remz, s. 79.

Amasya'ya geldiği halde ona ehemmiyet vermedi" sözü Gıyasüddin Mehmed Bey'in katlinde alâkası olmadığını gösteriyor¹⁶.

777 H. (1375 M.) de Karaman oğlu Alâüddin Bey *Kayseri*'yi zabtetmiş ve hamamda bulunan hükümdar Ali Bey güç hal ile *Sivas*'a can atmıştı. Karamanoğlu. *Kayseri*'yi zabtedince hükümdar Ali Bey'e gücenerek şehir kenarındaki çiftliğine çekilmiş olan Kadı Burhaneddin'i celb ile işleri ona bıraktı ve kendisi Moğol askerine emniyet edemediğinden çekilip gitti ise de şehirde Karaman kuvvetlerinden bir kısmı kaldı; şehrin idaresi Burhaneddin'in elinde idi.

Karaman askeri ahaliye zulmettiğinden halkın dâveti üzerine Eretna hükümdarı Ali Bey'in askeri *Kayseri*'ye girdi ve bunun üzerine Burhaneddin Ahmed, Karaman askerini *Kayseri*'den çıkararak *Sivas*'a haber gönderip *Kayseri*'ye bir vali gönderilmesini istedi ve kendisi yine çiftliğine çekildi.

Bir müddet sonra, *Sivas* emîri olup Eretna devletini elinde tutan ve Ali Bey'e kıymet vermeyen Hacı İbrahim, *Kayseri*'nin, Ali Bey'de bulunmasını istemiyor ve burayı Burhaneddin Ahmed'e vermek istiyordu. Bir vesile ile sefih olan hükümdar Ali Bey'i de hapsetmişti.

Ali Bey, Hacı İbrahim ile arasındaki bir takım maceralardan sonra *Alagöz* ve *Barımbay* aşiretleri arasındaki bir mücadelede *Alagöz* aşiretine yardım eden Hacı İbrahim, çarpışmada maktul olduğundan hapiste bulunan Ali Bey, Kadı Burhaneddin Ahmed'e müracaat ile onun delâletiyle hapisten kurtuldu ve Burhaneddin 780 Rebiulevvel (1378 Temmuz)de Ali Bey'e vezir oldu.

BURHANEDDİN AHMED'İN VEZİRLİĞİ

Eretna emîrlerinden Hacı Şadgeldi Paşa, *Amasya*'da bir hükümdar gibi hareket ediyordu. Eretna devletinin en büyük ve eski ve en hatırlı emîri olan Hacı Şadgeldi'yi Burhaneddin Ahmed istirkab ediyor ve onu îcabında tasavvuratına mâni sayıyordu. Bunun için ilk iş olarak hükümdar Ali Bey'i *Amasya* emîri üzerine sevketti ise de bir iş beceremediler ve bu hal Şadgeldi'nin nüfuzunu arttırdı. Daha sonra *Niğde*'yi geri almak üzere Ali Bey'le beraber o tarafa gittilerse de yine bir başarı elde edilemedi ve *Niğde* yakının-

¹⁶ Bezm-ü Rezm, s. 234. « سلطان (Burhaneddin) گفت با حاجی شادی بکوهه
اولا جد امیرزاده را بقتل آوردی و پدرش را از شهر بشهر دو انیدی »

daki *Karahisar*'ın zabtiyle müteselli oldular, *Aksaray* kasabası muhasara edildi ise de alınmadı. 1379 da *Niksar* taraflarında Taceddin oğulları toprakları çığnendi ve yine o sene vefat eden *Erzincan* Emîri Pîr Hasan'ın ölümünden istifade ile o tarafta açılan seferde de bir netice elde edilemedi.

782 H. (1380 M.) de Eretna hükümdarı Ali Bey, veziri Kadı Burhaneddin'in reyî hilâfına olarak *Amasya* emîri Hacı Şadgedli üzerine yaptığı seferde taundan *Kazova*'da vefat etti (782 Cemaziyel- evvel = 1380 Ağustos).

Burhaneddin Ahmed, Ali Bey'in cesedini *Tokat*'a gönderip orada techiz ve tekfinini müteakip ecdadı türbesine defnedilmek üzere *Kayseri*'ye yolladı ve acele *Sivas*'a gelip Ali Bey'in yedi yaşındaki oğlu Mehmed Çelebi'yi hükümdar ilân eyledi.

Bu küçük hükümdara nâib olmak için en eski emîr Hacı Şadgeldi Paşa *Sivas*'a gelmek üzere iken, bu çocuğun nâibliğine Anadolu Selçukîleri ailesinden *Doğu Karahisar* emîri Kılınçarslan celbedildiğinden Hacı Şadgeldi gelemeyerek *Amasya*'ya döndü. Kılınçarslan bazı şartlarla nâib oldu. Şartlardan birisi aşîret reisi Cüneyd'in eline geçmiş olan *Kayseri*'nin zabtedilerek Burhaneddin Ahmed'e verilmesi idi.

Bu kararı müteakip Burhaneddin *Kayseri* tarafına gitti, Moğollar kendisini eyî karşıladılar. Bundan istifade ile Burhaneddin *Kayseri*'yi elde etmek istiyordu, fakat nâib Kılınçarslan kendisini *Sivas*'a dâvet edip Hacı Şadgeldi üzerine *Amasya*'ya gitti. Burhaneddin bu sefere taraftar değildi ve Kılınçarslan mağlûp olarak *Sivas*'a döndü ve başarısızlığını Burhaneddin'in kendisine iltihak etmemesinden bildi ve bu suretle araları açıldı.

Burhaneddin Ahmed'in ilim ve fazileti, ve natuk, çevik ve cerbezeli olması, nâib Kılınçarslan'ı endişeye düşürmüştü. Kılınçarslan, ölen hükümdar Ali Bey'in zevcesini almak suretiyle kendisini hükümdar ailesine yanaştırmıştı. İki taraf da birbirlerinden çekiniyorlardı. Kılınçarslan, Burhaneddin Ahmed'i merkezden uzak tutmak istediğinden onu *Kayseri* tarafındaki *Karahisar*'a göndermek istemişti; maksadı rivayete göre orada Burhaneddin'e suikast yapmaktı, Kılınçarslan'ın bu tasavvurunu merhum Ali Bey'in zevcesine mensup birisi Burhaneddin'e haber verdiğinden o daha evvel davranarak Kılınçarslan'ı öldürmeğe karar verdi, ve bir gün

şehir haricinde Kılınçarslan'la beraber gezinirken Kılınçarslan'ı bizzat öldürdü ve yine o gün Kılınçarslan'ın amcası Keyhusrev de aynı âkıbete uğradı.

Bu facia üzerine Burhaneddin Ahmed, hemen şehre gelerek keyfiyeti ileri gelenlere ve halka anlattı, Kılınçarslan'ın kendi aleyhindeki tertibatını izah eyledi; meclis kendisine hak verdi ve Burhaneddin bir nâib intihabını teklif etti, meclis de kendisini nâib seçti (1380).

Burhaneddin her gün divanda bulunur ve genç hükümdar da yanında oturur; işler hakkında kararlar verirdi. Tasavvurunu fiile koymak için *Amasya* emîri Hacı Şadgeldi'den çekiniyordu. Nihayet bir müddet sonra bu çocuk hükümdarı hal'ederek kendi hükümdarlığına ilân eyledi (782 Zilkade=1381 Ocak).

BURHANEDDİN AHMED'İN HÜKÜMDARLIĞI

Burhaneddin'in hükümdarlığına bir kısım Eretna devleti emîrleri taraftar olmadılar; bunların bazıları *Amasya*'ya, *Erzincan*'a ve *Şam*'a gittiler ve bazıları da Burhaneddin birer vazife ile *Sivas*'tan uzaklaştırdı. Bu meyanda öldürdüğü Keyhusrev'in kardeşi (Zünnun)'a Koylu Hisar ve *Akşehirâbâd* taraflarını verdi¹⁷.

Burhaneddin Ahmed *Amasya* hâkimi Hacı Şadgeldi'ye karşı çekingen durumda idi. Çünkü Hacı Şadgeldi üzerine birkaç defa asker çekildiği halde mağlûp edilememiş ve bilâkis yerinde galebe çalarak cüretlenmişti. Bunun için Burhaneddin bu müthiş rakibi ile anlaşmak istiyordu. Onun için kendi musahip ve mütemedi Ahi İsa'yı, Şadgeldi'ye gönderdi ise de Şadgeldi, kuvvetine güvendiğinden bu müracaata ehemmiyet vermedi ve Burhaneddin aleyhinde sözler söyledi ve kuvvetlerini *Tokat* taraflarına gönderdi. Bunun üzerine Burhaneddin Ahmed, ister istemez Hacı Şadgeldi ile harbetmeğe mecbur olup asker topladı.

Bu sırada *Çaykazan* Moğollariyle ittifak eden ve *Tokat* ahalisini elde ederek oradan *Sivas* üzerine yürüyen Hacı Şadgeldi Paşa, Burhaneddin'e haber göndererek Ali Bey'in oğlu küçük hükümdar Mehmed Çelebi'yi tekrar hükümdar ilân eylesini istedi. Bur-

¹⁷ Bu *Akşehir*, *Suşehri*'nin *Akşehirâbâd* nahiyesi'nde olup hâlâ *Akşar* diye maruf bir köydür. Yakın zamana kadar mamur idi.

haneddin, Şadgeldi'yi ilzam edecek cevaplarla Şadgeldi'nin elçisini geri gönderdi.

Burhaneddin, kiyasetli bir tedbir ile Hacı Şadgeldi'nin müttefiki *Çaykazan* Moğollarını kendi tarafına celbederek, Şadgeldi'yi zayıf düşürdü ve onun ittifak ettiği *Erzincan* emiri Tahirten ile de uyuştu, *Tokat* emiri Şeyh Necib'i de ele aldı, durumunu zayıf gören Hacı Şadgeldi *Amasya*'ya avdete mecbur oldu¹⁸.

Bu suretle kuvvetlenen Burhaneddin Ahmed taarruz edecek duruma geldi. İyiden iyi tertibat aldıktan sonra *Tokat*'a ve oradan da *Dânişmendiye* köyüne indi; mıntakasına giren Burhaneddin'e karşı çıkan *Amasya* emiri Şadgeldi Paşa ile (783 Ramazan=1381 Kasım) da vukua gelen muharebede Hacı Şadgeldi maktul ve kuvvetleri perişan oldu. Baş kesilerek *Sivas*'a ve oradan da *Erzincan* emiri (Tahirten)'e gönderildi. Cesedi de *Amasya*'ya götürüldü¹⁹.

Bu vaka Kadı Burhaneddin için en büyük başarı idi. Kolu bükülmez zannedilen bu müthiş rakibin bu suretle ortadan kalkması bütün meydanı—ufak tefek engellerden sarfınazar—Burhaneddin Ahmed'e açtı. Onun nazarında diğer rakipleri de tehlikeli olmakla beraber ikinci derecede idiler.

Bu zaferi müteakip *Sivas*'a dönen Burhaneddin Ahmed, her tarafa hükümler göndererek hutbeyi namına okutturdu ve adına sikke kestirdi.

Burhaneddin Ahmed, kendisine muhalefet edenlerden Eretna'nın birader zadesi Feridun ile ümeradan Seydi Hüsam, *Tokat* emiri Şeyh Necib'i tatmin ile kendisine celbe çalıştıysa da bunlar yanaşmadılar; Burhaneddin bunları *Tokat* kalesinde muhasara etti ve iyice sıkıştırdı.

Burhaneddin Ahmed'e karşı bir suikasd tertibatı haber alınmıştı. Şadgeldi harbinde Burhaneddin'le beraber bulunan Moğol rüesasından Babuk oğlu Ali Paşa, Burhaneddin'i ava dâvet etmiş ve gelince öldürmek üzere tertibat almış ise de bu suikasd

¹⁸ Kadı Burhaneddin ile Hacı Şadgeldi Paşa arasında bu ihtilâf ve rekabet devam ederken 783 H. (1381 M.) de Eretna devletine ait *Divriği* kasabası Mısırlıların eline geçmiş ve nâibliğine de İbrahim bin Mehmed Şehri tayin olunmuştur.,

¹⁹ *Kitabeler, Birinci Kısım* (İsmail Hakkı Uzunçarşılı) Amasya kitabeleri arasında s. 107. Orada Şadgeldi Paşa'nın türbesi ve kabir kitabesi ve kısa olarak emirliği hakkında malûmat vardır.

teşebbüsünü haber alan Burhaneddin dâvete icabet etmedi. Bu suikasdı tertip edenler Ali Paşa ile Ahi Nevruz ve daha başkaları olduğu tahakkuk etti. Burhaneddin, her ne sebebe mebni ise bunlara dokunmayıp haklarında af muamelesi yaptı. Bunlar muvaffak olmuş olsalardı, hükümdar müteveffa Ali Bey'in zevcesini almış olan Babuk oğlu, Küçük Mehmed Çelebi'yi hükümdar yapacakmış.

İlkbaharda eşkiya tarafından *Sivas* havalisi tehdit edildiğinden Burhaneddin *Tokat* muhasarasını kaldırıp *Sivas*'a geldi ve *Tokat*'ta bulunup muhasaradan kurtulan Seydi Hüsam, Şeyh Necip ve diğer ümera *Amasya*'ya giderek Hacı Şadgeldi'nin oğlu Emîr Ahmed ile Burhaneddin aleyhine tertibat aldılar. Seydi Hüsam, Moğolların yanına giderek onları Burhaneddin aleyhine kıskırttılar. Bu sırada Burhaneddin, *Amasya* emîri Ahmed ile anlaşmak üzere gönderdiği Hoca Yakut, Emîr Ahmed'i, Burhaneddin aleyhine çevirdi; bundan haberi olmayan Burhaneddin, üçyüz süvari ile sulh beklerken birden bire altı bin Moğol kuvvetiyle karşılaşarak şaşırıp ve ölüm tehlikesine maruz kaldı. Halil adında bir Dulgadırlının gayretiyle kurtularak yalnız başına *Sivas*'a can attı ve acele kuvvet toplayıp Moğolları perişan ederek epi ganimet aldı. Kendisini ölümden kurtaran Dulgadırlı Halil'e (*Yoldaş Halil*) unvanını verdi.

BURHANEDDİN ALEYHİNE İKİNCİ SUİKASD TERTİBİ

Sultan Burhaneddin bir cuma günü namaza gideceği sırada birisi gelip kendisini görmek istedi ve kendisi ele verilmemek şartıyla namaz esnasında suikasd tertip edildiğini haberverdi. Burhaneddin suikasd tertipçilerinden Mahmud Fiç, Ahi Nevruz, Feridun ve sairlerini yakalattı. Ahi Nevruz'u idam, Mahmud Fiç'in önce sinirlerini kestirdi ve askerden olanlar asılarak karınları deşildi. Bazıları da hapsolup gözlerine mil çekildi.

* * *

Sultan Burhaneddin'in etrafındaki hasımlarıyla uğraşmasını adım adım takip edersek *Bezm-ü Rezm*'i tercüme etmiş oluruz. Ben bunların naklini şimdilik lüzumsuz görerek mühim olanlarını işaret edeceğim.

Burhaneddin Ahmed, hükümdarlığı müddetince *Amasya* emîri Şadgeldi Paşa zade Ahmed ve *Erzincan* hâkimi Mutahharetin ve sabık *Tokat* emîri Şeyh Necib, Canik beyleri Tacüddin Bey ve oğulları ve Ömer oğlu Cüneyd ve Eretna'nın birader zadesi Feridun, *Doğu Karahisar* emîri Melik Ahmed, Seydi Hüsam, Nebi ve civardaki Moğol aşiretleri ile uğraşmış ve bunlardan başka haricen Karaman oğulları, Osmanlılar, Mısır Memlûk sultanlığı ile çarpışmış ve heman ekserisinde muvaffak olmuştur.

KAYSERİ'NİN ZABTI

Kayseri Karaman oğlunun eline geçmiş sonra buranın idaresi Ömer oğlu Cüneyd'e verilmiş ve bir kaç senedir onun elinde bulunmuştu. Burhaneddin Ahmed, 786 H. (1384 M.) de *Kayseri*'yi Cüneyd'in elinden almış ve yeğeni Şeyh Müeyyed'i *Kayseri*'ye tayin eylemiştir²⁰. Bundan sonra Burhaneddin, Cüneyd'i müdafaya kalkan Karaman oğlu üzerine yürüdüyse de Osman oğlu Murad Hüdavendigâr'ın kendi hududu civarında bulunmasına ve Karaman oğlunun teklif ettiği sulh şartlarını kabul etmesine mebni geri döndü. Bu vak'a ya 788 H. (1386 M.) senesinde veyahut bir sene sonradır; fakat Karaman oğlu vâdinde durmuyarak Cüneyd'i *Kayseri* havalisinin tahribi için teşvik ediyordu.

Takriben 789 H. (1387 M.)de Burhaneddin'e üçüncü defa bir suikasd daha tertip edildi ise de muvaffak olunamadı ve bunda medhali olanlar arasında sabık hükümdar Mehmed Çelebi de vardı, fakat Burhaneddin bu çocuğu affetti, diğerlerini öldürdü.

789 H.(1387 M.) de Timurlenk, Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmed'e tâbi olan *Erzurum*'u tahrip ve etrafını yağma etmiş, *Erzincan* hâkimi Mutahharetin (Tahirten) şehri boşaltmıştı. Her taraf heyecan içinde idi. Bu tehlikeye karşı Burhaneddin Ahmed, *Sivas* kalesini tamir edip harbe hazırlandı ise de Timurlenk'in *Gürcistan* tarafına gittiği haber alınarak ortalık sükûnet bulmuştu.

²⁰ Yine bu 786 H. (1384 M.)de Dulgadır oğlu Halil Bey ile Burhaneddin Ahmed ittifak ederek Memlûk devletine ait *Dârende* ile *Divriği* kasabalarının etrafını yağmalamışlardı. Bunun üzerine Memlûklerin Halep nâibi Yolboğa en-Nâsiri heman *Elbistan* ve *Maraş* taraflarına hareket ettiyse de bunlar *Sivas*'a doğru çekilmişlerdi. (*Kıtab-üs-Sülûk Ayasofya kütüphanesi*, c. III) *Makrizi* Burhaneddin yerine yanlış olarak *Sivas* hâkimi Kadı İbrahim diyerek Eretna hükümeti zamanındaki *Sivas* hâkimi Hacı İbrahim'i zannediyor.

BURHANEDDİN AHMED'İN MEMLÛK DEVLETİYLE ÇATIŞMASI

Burhaneddin Ahmed, 790 H. (1388 M.)'de *Erzincan* hâkimi Emîr Mutahharetin üzerine harekete hazırlanırken Mısır hükümetinin *Malatya* nâibi Emîr Mintaş'dan bir elçi gelerek Memlûk sultanlığı aleyhine Burhaneddin'e ittifak teklif etti.

Mintaş, Deşt-i Kıpçak'dan getirilmiş Türk kölelerindendi²¹. *Mısır*'da son Türk hükümdarı Melik Salih Selâhaddin Hacı 784 (H. 1382 M.) senesinde çerkes kölelerden Berkuk tarafından hal' edilmiş ve devletin başına Berkuk geçmişti.

Berkuk çerkes olup *Mısır*'da nüfuzları olan ve emîrlik eden Türk kölelerinden çekiniyor ve küçük bir fırsattan istifade ile onları öldürüyordu. Bunun için Türk olan *Malatya* nâibi Mintaş da muhtemel tehlikeye karşı *Sivas* hükümdariyle ittifaka lüzum görüp şayet üzerine *Mısır* ve *Şam*'dan asker gelirse *Malatya*'yı Burhaneddin'e vermeyi şart ittihaz etti.

* * *

Burhaneddin Ahmed'in daha önceden *Mısır*'la arası açıktı. Burhaneddin Ahmed, Dulgadır beyi olup *Harput* taraflarında menkûb olarak bulunan Halil Bey'i kendisine celb ile ona yardım etmiş ve bu hal Mısır hükümetince hoş görülmemiştir. Bundan başka

²¹ Mintaş, Çağatayca bin demek olan min ile taş isminden tereküp etmiş meşhur isimlerdendir. Çok kullanılmak suretiyle Mintaş, *Menteş* olmuştur. Mintaş, Melik *Eşref Nâsırüddin Şaban-i sâni*'nin köle ve hasekilerindendi. Bundan dolayı kendisine Mintaş-ül-Eşrefi denilirdi. Asıl ismi Ahmed Demirboğa'dır. Efendisi Melik Eşref'in itimad ettiği emirlerden idi. Efendisinin zamanında emîr-i aşere (onlar emîri) rütbesinde idi. Melik Eşref katledilip köleleri etrafa dağıldığı sırada Mintaş da *Şam*'a nefyedilmişti. Berkuk tarafından Mintaş, 788 H. (1386 M.) de *Malatya* emîri tâyin edildi ve bir sene sonra da Berkuk'a isyan eyledi. Efendisi maktul Melik Eşref'in etrafa dağılan köleleri bunun etrafında toplandılar. Enbâ-ul-gumr'ün kaydı üzere Karakoyunlu reisi Kara Mehmed ve Yolboğa Mencigi ile beraber olarak cemiyeti büyüdü. *Malatya* ve havalisindeki Türkmenlerden epi para elde etti, Berkuk, Mintaş üzerine asker gönderdi. Bu tehlikeye karşı Mintaş, *Sivas* hükümdarı Burhaneddin Ahmed'e müracaat ile *Malatya*'yı ona vermek istemiştir. Mintaş, daha sonra Burhaneddin'in yanından kaçtıktan sonra Halep emîri Yolboğa ile beraber Berkuk'a isyan edip onu yakalayarak *Kerak* kalesine hapsedmişler ve ikinci defa Melik Salih Selâhaddin Hacı'yı hükümdar ilân eylemişlerdir. Sonradan saltanatı tekrar elde eden Berkuk 795 H. (1383 M.) de Mintaş'ı mağlûp ve *Mühenna Arapları* vasıtasıyla elde ederek öldürmüştür (*Dürer-i kâmine ve el-Menhe lüs-sâfi*) ve *Ibn Haldun*, c. V, s. 484.

Eretna Hükümdarı Ali Bey'in emvalinden bir kısmını bir tüccar, satmak için *Şam*'a götürmüş, Ali Bey'in vefatını haber alan tüccar geri dönmeyerek *Şam*'da kalmış ve kendisine satılmak üzere verilen eşyanın üzerine yatmıştı. Burhaneddin, bu tüccarın teslimini mükerreren Mısır hükümetinden istedi ise de vermediler. Bunun üzerine Burhaneddin Ahmed, *Sivas*'a gelen Mısır tüccarlarından birinin malını alarak Ali Bey'in veresesine vermiş ve bu hususa dair iki hükümet arasında muhabere cereyan etmişti.

Bir de Burhaneddin Ahmed, Timurlenk'in ahvalini teccüs için bir fakiri Timur ordusuna göndermiş ve Timurlenk'e verilmek üzere eline bir de mektup vermişti. Bu fakir, Timur'un cevabıyla dönerken *Erzincan* hâkimi Tahirten bunu yakalayıp elindeki mektubu alıp *Şam*'a göndermiş ve Burhaneddin'in Timur'un dostu olduğuna bu mektup kat'i hüccettir diye, Mısır hükümetini şüpheye düşürmüştü.

Burhaneddin Ahmed, bir gün lâtife yollu Çerkes kölelerinin Memaliki Rum'dan, yani Anadolu yolundan *Şam*'a gönderilmelerine izin vermiyeceğim demiş ve bu söz mübalâğasıyle Mısır hükümetinin kulağına kadar gidip aradaki münasebatı gerginleştirmiştir.

İşte Mısırlılarla arasındaki bu ihtilâfa binaen Burhaneddin Ahmed, Mintaş'ın teklifini kabul ile *Erzincan* üzerine yapacağı seferi geri bıraktı. Bu sırada Mintaş'ın divittarı *Sivas*'a gelerek *Malatya*'yı teslim etmek üzere bir memur gönderilmesini istedi; bu memur gönderilmekle beraber, Burhaneddin de yola çıktı.

Mintaş'ın mütelevvin olduğu zannediliyordu. Hattâ Burhaneddin'in gönderdiği adamlarını Mintaş'ın hapsedtiği haber alınca Burhaneddin de Mintaş'ın devatisini yâni divitdarını hapsedmişti. Sonra Burhaneddin'in adamları *Malatya*'dan avdet ile Mintaş hakkında iyi söylemeleri üzerine Burhaneddin de Devatîyi salıverip gönlünü aldı ve *Sivas*'a döndü.

Bir müddet sonra Mintaş'ın biraderi Şeyh Hasan Kürd *Sivas*'a geldi ve Burhaneddin'le görüştü. Durumu ona anlattı. Mintaş'ın *Malatya*'yı müdafaaya kudreti olmadığını, şâyet kabul edilmez ise *Malatya*'nın Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmed'e teslim edileceğini söyleyince²² *Malatya* üzerine gidilmesine karar

²² 789 Ramazan'da (1387 Eylül) Mintaş'ın sultana hiyânet ederek Kadı Burhaneddin Ahmed, *Türkmen Kara Mehmed* ve *Birecik* nâibi ve diğer bazı kimselele uyuştuğunu Makrizî yazıyor (*Sülâk, Ayasofya kitapları, c. III.*).

verildi²³. Burhaneddin *Malatya* önüne gelince Mintaş onu istikbale çıktı ve Burhaneddin'le görüştü. Mintaş'ın *Malatya*'yı teslimine mukabil Burhaneddin de Mintaş'a *Niksar*'ı verecekti.

Burhaneddin iç kalenin kendi adamlarına teslimini *Mintaş*'tan istedi ve o da *Şam*'a gidilecek mi gidilmeyecek mi diye sordu. Burhaneddin cevaben :

Buraya gelmekten maksadımız evvelâ *Malatya*'yı bize teslim etmeniz ve biz de ona mukabil *Niksar*'ı size vermemiz ve sonra *Şam*'a hareket etmemizdir, dedi.

Mintaş muvafakat etti ise de durumdan hile ettiği zannolunarak karargâhta tevkif edildi ve bu sırada Mintaş'ın divitdarı olan şahsın isyan ile *Malatya*'ya sahip olduğu haberi geldi.

Burhaneddin'in bu hallerden canı sıkıldı ve *Mintaş*'ı salıvermiyerek beraberinde *Sivas*'a getirdi²⁴, ve Mısırlıların *Şam* nâibi Yolboğa Nâsırî'ye mektup yazarak iki defa kendisini iğfal eden Mintaş'ı tevkif ile *Sivas*'a getirdiğini bildirdi²⁵.

SİVAS MUHASARASI

Malatya nâibi Mintaş, saltanattan ıskat edilen Melik Salih'in taraftarı idi. *Halep* nâibi olan Yolboğa en-Nâsırî de aynı suretle Salih'i saltanata iade etmek istiyordu. Mintaş'ın Burhaneddin Ahmed tarafından *Sivas*'a götürülmesi Yolboğa'nın işini bozdu.

²³ Bu ikinci *Malatya* seferinde Akkoyunlu aşireti reisi olup Burhaneddin Ahmed'in dayısı Emir Yusuf Çelebi'yi öldüren Kutlu Bey oğlu (Ahmed Bey) kaçamıyarak Burhaneddin'e dehalet etti ve o da affeyledi. Ahmed Bey giderken kardeşi Osman Bey'i (rehin olarak) Burhaneddin'in yanında bıraktı.

²⁴ Bezm-ü Rezm'in bu mütalâasıyle İbn Haldun'un kaydı birbirine benze-mektedir. O da Mintaş'ın Sultan Berkuk'a ikinci defaki isyanında hakkındaki muamelenin şiddetli olacağını düşünerek Kadı Burhaneddin'e elçi gönderdiğini ve *Sivas* sahibinin meseleyi kararlaştırmak üzere bir heyeti *Malatya*'ya gönderip Mintaş'ın *Malatya*'dan çıkarak bu heyetle müzakeratta bulunduğu ve bu sırada Mintaş'ın *Malatya*'da bıraktığı Devadarın bu isyan hâdisesinden korkarak *Malatya*'yı Mısır sultanı namına idareye kalktığını ve Mintaş'ın, Burhaneddin'in adamlarıyla *Sivas*'a geldiğini yazdıktan sonra Bezm-ü Rezm'de olmayan şu mütalâayı yazar :

Kadı, bundan sonra Mintaş'tan yüz çevirip ve Mısır hükümdarına mugalata ve temelluka başladı ve Mintaş'ı müdafaadan sarfınazar ederek hapsetti. *İbn Haldun matbu nüsha c. V, s. 482.*

²⁵ Mintaş'ın 790 H. (1388 M.)de *Sivas*'a gittiğine dair Makrizî'de malûmat vardır.

Bir taraftan da, Hacı Şadgeldi'nin oğlu *Amasya* emiri Ahmed *Erzincan* hâkimi Mutahharetin, Ömer oğlu Cüneyd ve *Sivas* ahalisinden bazıları, Yolboğa'yı, Burhaneddin aleyhine tahrik ediyorlardı²⁶. Bunun için Yolboğa, Burhaneddin'in mektup gönderdiği murahasına :

— “Siz Sultan-ı Mısırın gulamını (yâni Mintaş'ı) ne sebep ile tuttunuz? Ve onun mal ve eşya ve levazımâtını almağa sebep ne idi? Şimdi ben geleyim *Sivas*'ı ve belki tamam Memalik-i Rum'ı sizden alayım” tehdidinde bulunmuştu²⁷.

21 ca 790 (1388 Haziran)'da²⁸ *Halep* nâibi Yolboğa En-nâsırî, *Mısır* hükümdarı Berkuk'un gönderdiği ordunun umum kumandanlığını deruhte ile²⁹ *Sivas* üzerine yürüyüp derhal şehri muhasaraya başladı. Burhaneddin Ahmed, *Mısır* ordusunun gelmesinden evvel³⁰ etraftan *Sivas*'a epi kuvvet doldurmuştu.

Burhaneddin şehir haricinde bir gün sabahtan akşama kadar *Mısır*, Şam askeriyle muharebe etti ve iki taraftan da epi mecruh ve maktul vardı. Burhaneddin bunları kale önüne sokmadı. *Mısır*lılar kale önünden bir mil kadar geriye çekildiler.

Burhaneddin, harbe sebep olan Mintaş'ı celbederek gönlünü alıp *Mısırlı*lar üzerine saldırdı³¹. Bu hal *Mısır* askerinin bir kısmının Burhaneddin tarafına geçmesine sebep oldu ve *Mısır* askeri evvelâ muvaffak olamadılar ve bozulmak derecelerine geldiler, bunun üzerine *Mısırlı*lar hileye başvurdular³².

²⁶ Bezm-ü Rezm, s. 350.

²⁷ Bezm-ü Rezm, s. 349.

²⁸ el-Menhel-üs-sâfi, Yolboğa'nın Mintaş üzerine ve *Sivas* muhasarasına gelmesini 791 H. (1389 M.) senesinde *Ibn Haldun* ve *Dürer-i kâmine* 789 H. (1387 M.) senesinde göstermiştir. *Kitab-üs-Sülûk* 790 Cemaziyelevvelini zikreder *el-Müntehap fi Tarih-i Haleb* 789 - 791 (1387-1389) seneleri arasında gösterir.

²⁹ *Mısır* ordusunda Şam nâibi ve *Mısır* mukaddemlerinden emir Şerefeddin Yunus el-devadar, Reis-i Nevbe Seyfeddin ve Sudun Emir-i Silâh Zahirî, Muallim Alâüddin Tanboğa gibi büyük emirler vardır.

³⁰ Arap tarihleri, Yolboğa'nın âsi Mintaş'ı yakalamak üzere *Malatya* tarafına geldiğini ve onun *Sivas*'a firarı üzerine o tarafa yürüdüklerini yazar.

³¹ *Ibn Haldun* da Burhaneddin'in *Sivas* muhasarasına gelen *Mısır* ordusuna karşı Mintaş'ı salverdiğini ve Mintaş'ın onu *Mısır* taraftarlığından vaz geçirdiğini ve tatarlardan istimdat edildiğini yazar (C. V, s. 483).

³² *Bezm-ü Rezm*'in bu mütalâasını *Tekmilet-i tarih-i Haleb* de teyid eder. (*Burhaneddin maddesi*).

Mısır ordusu âlât ve edevat-ı harbiye ve bilhassa Hereklerle³³ *Sivas*'a hücum ettiler ve bu suretle *Sivas* kalesine hücumlar tekerrür etti, fakat bu sırada Moğolları yardıma çağırın Burhaneddin bu tehlikeli hücumlardan kurtuldu³⁴.

Burhaneddin'e yardıma gelen Moğol kuvvetlerini karşılamak ve onlarla harbetmek üzere Yolboğa, *Divriği* nâibi Veled-i Şehrî-yi göndermiş ise de aralarında vaki muharebede Veled-i Şehrî maktul olub Şam askeri de bozuldu. Bu muharebe *Sivas*'ı muhasara eden asıl Mısır ordusunun kuvve-i maneviyesini kırdığı gibi Burhaneddin'in yaptığı gece baskınları da bunları şaşırttı.

Bu durum sebebiyle Yolboğa Mısır ordusunu bir yere toplanmağa mecbur olduğundan kalenin ekser tarafları muharebeden kurtuldu ve Moğol askeri de *Sivas*'a yaklaştı³⁵.

Yolboğa bu tehlikeli vaziyet üzerine askerini ikiye ayırdı; bunların bir kısmı kale muhasarasında kaldı, diğer kısmı da Moğollar ile cenge gittilerse de mağlûp oldular³⁶. Mamafih Moğol kuvveti Seydi Hüsâm'ın hilesiyle dağıldı.

³³ *Harek*'in on bir manâsı vardır. Bunlardan birisi sehpa demek olup Bezm-ü Rezm'de: *قلمه آمد شد و خردونها بسته بصوب قلعه آمد شد* kaydından bunun tekerlekle yürüyen ve kaleye çıkmak için kullanılan sehpa olduğu anlaşılıyor. (*Harek*)'in bir manası da duvarı delecek ağaç kazıktır.

³⁴ *el-Müntehab fi Tarih-i Halep*, Burhaneddin'in Tatar ve Ermenilerden yardım istediğini yazar. *Bezm-ü Rezm* ermenilerden bahsetmez. *Kitab üs-Sülûk*'de Sivaslıların imdadına altmış bin tatar geldiğini ve Mısırlıların bunlarla bir gün muharebe ederek tatarları bozduğunu, ve sonra da *Sivas*'ı muhasara eylediklerini yazar.

³⁵ *el-Menhel üs-sâfi*, Bezm-ü Rezm'in bu mütalâasını teyid etmektedir. Mısırlılar "Sivasa geldiler, birkaç gün muhasara eylediler. Kaleyi almalarına az kalmıştı. Bunu gören Kadı Burhaneddin, o tarafta bulunan ermeni ve tatarlardan istimdat ederek haylı kuvvet tahşit ettirdi ve *Sivas*'tan da muharipler çıkararak saff-ı harp kuruldu, şiddetli muharebeler oldu. Mısır askeri inhizama yüz tutmak üzere iken emir Yolboğa maiyetindeki askerle şiddetli mukabele ve hücum ederek mahsuruları ve müdafileri fena halde bozdu ve fakat Mintaş'ı alamyarak *Halep*'e avdet eyledi."

³⁶ Burhaneddin Ahmed bu tehlikeli hali defetmek için uğraşırken Emîrleri kendisine ihanetten geri durmuyorlardı. Amasya emiri Ahmed, *Turhal*'a ve Hacı Emir zade Süleyman Bey *Niksar*'a gelmiş ve Ömer oğlu Cüneyd de Mısırlılarla beraber olmuştu. Bunlardan başka son Eretna hükümdarı Mehmed Çelebi kaleden aşağı indirdiği bir kölesi vasıtasıyla Yolboğa'yı teşvik ediyordu. Seydi Hüsâm Şam'lılarla uyuşarak Moğol beyleri Şam'lılarla birleşti diye bağırarak

Burhaneddin Ahmed bütün müşkülâta karşı metanetle mukabele ediyor, halkı teskine çalışıyordu. Bunun üzerine Mısır ordusu kumandanı Mintaş'ı teslim etmek şartıyla muhasaranın refedileceğini bildirdi ise de Burhaneddin kabul etmedi³⁷. Yolboga ikinci defa Mintaş kendi arzusuyla *Sivas*'tan çıkmak isterse buna mümanaat edilmemesi şartıyla sulh teklif eyledi; bu şık kabul edildi; bunun üzerine Burhaneddin Ahmed, Mısırlılarla görüşmek üzere Şeyh Yar Ali'yi memur etti. Sulh şartları takarrür etmek üzere iken teşvik üzerine *Hama*'lı bir şahıs kaleden kendisini aşağıya atarak Yolboga'ya gidip Burhaneddin'in durumunu izah ile sulhü bozdurdu ve onu harbe teşvik etti.

Şeyh Yar Ali³⁸ *Sivas*'a avdet ile durumu izah etti. Bunun üzerine Burhaneddin kale kapılarını dolaştı ve ihmali görülenleri tevbih etti.

Mısır kuvvetleri, *Sivas*'ın *Subaşı Kapısı*'na hücum eyliyerek değirmen mevkiine kadar geldilerse de Burhaneddin'in gönderdiği kuvvet bunları tenkil etti; fakat bir kısım *Sivas*'lılar Burhaneddin'e ihanet ederek *Erzincan Kapısı*'nı kırıp Mısır kuvvetlerini içeri aldılarsa

Moğol yardımcı kuvvetlerini dağıttı, Mısır kuvvetleri *Sivas*'ı tekrar kuşattılar, yine bu aleyhdar, asılsız olarak Burhaneddin'in yeğeni Kayseri'ye valisi Şeyh Müeyyed'in esir edildiğini işae ediyorlardı.

³⁷ *Ibn Şahne* tarihi bu muhasara esnasındaki olayı şöyle anlatıyor: “ Nâsırî (Yolboğa) *Sivas*'a geldi, bir müddet kaleyi muhasara etti; kalenin zabtı yaklaşıyordu. Kadı Burhaneddin aman istedi ve Nâsırî'den, şehirden bir az geri çekilmesini talep etti, maksadı dışarı çıkıp Mintaş'ı Mısırlılara teslim etmekti. Yolboğa Nâsırî, bunu kabul ile geri çekildi ve nehrin bir tarafından öbür tarafına geçti. Halbuki bu Burhaneddin'in bir hilesi idi. Bundan bilistifade Burhaneddin ile Mintaş maiyetlerindeki yirmi bin kadar askerle Nâsırî'nin üzerine atıldılar. Nâsırî sebat gösterdi. Burhaneddin'le Mintaş bozularak şehre kaçtılar. Nâsırî, Burhaneddin askerinden bin kadar esir ve bin kadarını katleyledi (*Ibn Şahne Tarih-i-Zeyl el-Vafi fil-Menhe-lis-sâfi, Nur-ı Osmaniye kütüphanesi numara 3077*) bu vaka ile Burhaneddin'in tatarlardan muavenet dolayısıyla vâki muharebenin ikisi bir olmalı. İbn Şahne'nin bu mütalâasını *Enbâ-ul gumr*'da 790 senesi vekayii arasında beyan ediyor.

³⁸ Şeyh Yar Ali, *Divrikli* zade Siyavuş Çelebi'nin oğludur. Farsça'da pek maruf bir şair olup bundan dolayı kendisine Yâri-i Şirazî derlermiş. Şeyh Yar Ali Amasya emîri Ahmed tarafından Kadı Burhaneddin nezdine elçilikle gönderilmiş ve Burhaneddin'in meclûbu olarak onun yanında kalmıştır. Şeyh Yar Ali Osmanlı devletinde kadı askerlikte bulunan Müeyyed zade Abdurrahman Efendi'nin ve diğer Müeyyed zadelere ceddidir.

da Burhaneddin, kırk kişi ile yetişerek pek büyük bir cesaret ve şecaatle bunları tardeyledi. Hainlerin bir kısmı Mısır kuvvetleriyle beraber kaçabildilerse de kaçamayanlar tutulup kale kapısına asıldı. Bu ihaneti yapanların hepsi de Bezm-ü Rezm'in yazdığına göre Burhaneddin Ahmed'in iyiliğini görmüş şahıslardı.

MISIR ORDUSUNUN GERİ DÖNÜŞÜ :

Bu hâdiseden birkaç gün sonra Yolboğa bir başarı elde edemeyeceğini anlayarak orduda dönüş arzuları da uyandığından kat'i surette sulhe karar verdiler³⁹ ve sulh yapıp çekilip gittiler; Yolboğa Haleb'e girerken beraberinde esir eylediği Ermeni ve Tatarlardan bir kısım da vardı⁴⁰.

Sivas muhasarası 790 Cemaziyelevvel (1388 Mayıs) ibtidasından Cemaziyelâhırın onuna (16 Haziran tarihine) kadar kırk gün devam etmiş olup bu müddet zarfında Burhaneddin pek kritik anlar geçirmiş ve iyilik ettiği adamların ihanetini görmüştür. *Kitab-üs-Sülûk* Mısır askerinin hiçbir iş görmeden bir sene ve birkaç gün sonra avdetlerini yazar⁴¹.

Az bir müddet sonra (yâni 790 senesi Recebinde = 1388 Temmuz) Mintaş Burhaneddin'in yanından kaçarak *Amasya*'ya gitti⁴². Yolboğa, Memlûk Sultanı Berkuk'a isyan ettiğinden Mintaş'ın

³⁹ *Ibn Haldun*, Mısır askerinin, zaferin teahhurunden ve erzakın güçlüğüyle gelmesinden bıkararak geri dönmek istediklerini ve hazırlandıklarını yazıyor (c. 5, s. 483).

⁴⁰ *el-Müntahap fi Tekmilet-i Tarih-i Haleb, Enbâ-ul-gumr et-Tabakat-üs-seniyye*'de Burhaneddin'in aman dileyerek Melik Zâhir Berkuk'a itaati yazılmış ise de bunun hile olduğu yine orada vardır. Hattâ *Enbâ-ül-gumer* erzakın azalarak atların çoğunun yaralandığını yazmıştır. *Kitab-üs-Sülûk* de Mısır askerinin erzakının az olup Sultan tarafından elli bin Mısır altını ile orduya yardım edildiğini beyan ediyor.

⁴¹ Gerek *Bezm-ü Rezm* ve gerek *Kitab-üs-Sülûk* ve *el-Müntehab fi tekmelet-i Tarih-i Haleb, İbn Haldun, Sivas* muhasarasından avdet eden Mısır ordusunun tatarlar tarafından takip edilip hücumu mâruz kaldığını yazarlar. *Kitab-üs-Sülûk* Emîr Yolboğa'nın bunların hücumlarını def ile bin kadarını esir ve on bin kadar at iğtinam eylediğini kaydediyor (*Fatih nüshası* 4379) *Embâ-ul-gumr* ile Nücum-üz-zâhire'de aynı mütalâayı dermeyan eder (*Ayasofya kütüphanesi* c. V, s. 175-176).

⁴² « قدم الامير تليكتمر الدوادار و اخبر بان منطاش قد فر من سيواس خوفاً من القاضي برهان الدين احمد صاحبها ان يقبض عليه »

Kitab-üs-Sülûk 790 senesi Receb ayının ilk on günü (1388 Temmuz).

gönderilmesini, Burhaneddin Ahmed'den istedi, o da muvafakat etti; fakat Mintaş *Amasya*'ya kaçmış ve Emîr Ahmed'in kız kardeşiyle evlenmişti.

SİVAS MUHASARASINDAN SONRAKİ OLAYLAR

— *Sivas* muhasara altında iken *Amasya* emîri Ahmed, Burhaneddin'e ait bazı kaleleri elde etmişti. Muhasara kalktıktan sonra Burhaneddin, Emîr Ahmed'e kalelerin iadesini bildirdi ise de kaleler geri verilmedi. Bunun üzerine Burhaneddin bunları harben geri aldı ve *Amasya* emîrini *Amasya*'ya kaçırdı.

— 791 H. (1389 M.)'de Burhaneddin üç oğlunu sünnet ettirdi; bunlardan birisinin adı bilinmiyorsa da diğerleri Mehmed ve Ali isimlerinde idiler.

— Yine bu sene Osmanoğlu Murad Hüdavendigâr, Kosova muharebesine hareket eylediğinden, Moğol beyleri Osmanlı ülkesini vurmak için Burhaneddin'in müsaadesini istedilerse de Burhaneddin, küffar ile uğraşan bir hükümdarın memleketlerine tecavüzü muvafık görmediğinden bunların müracaatlarını reddetti.

— Osmanoğlu Yıldırım Bayezid *Konya*'yı muhasara ettiği sırada 792 H. (1380 M.) Karaman oğlu Alâüddin Bey Burhaneddin Ahmed'den yardım istemişti. Burhaneddin ile Candar hükümdarı Süleyman Paşa Karamanoğluna yardım için *Kırşehir*'e kadar gelmişler ise de⁴³ Karamanoğlunun *Beşşehri*'ni vererek Yıldırım Bayezid'le sulh yapmış olduğunu anladıklarından avdet etmişlerdir.

— Yine bu sırada Burhaneddin Ahmed, *Kırşehir* ve *Kayseri* taraflarındaki *Eyüp Hisar*'ını muhasara edip kale beyi kaleyi teslim eyledi.

— Yıldırım Bayezid'in Candar oğlu Süleyman Paşa'nın merkezi olan *Kastamonu*'ya hücum edeceği duyulduğundan Süleyman Paşa Burhaneddin'den yardım istedi. Burhaneddin yardım için hududa kadar gelmiş ise de Bayezid taarruz etmeyip geri döndüğünden, Burhaneddin de avdet eyledi.

⁴³ *Kırşehir*, Murad Hüdavendigâr zamanında Osmanlılara tâbi idi. Yıldırım Bayezid'in hükümdar olduğu sırada Mürüvvet Bey bunu Kadı Burhaneddin Ahmed'e vermişti.

Kışın, Bayezid'in tekrar *Kastamonu* üzerine yürüdüğü duyuldu; bunun üzerine Burhaneddin hemşirezadesi *Kayseri* emîri Şeyh Müeyyet'i bir miktar kuvvetle ileri gönderip kendisi de onu takip etti. Bayezid'in tekrar geri döndüğü habar alındığından Burhaneddin kuvvetleri de avdet etti.

Bundan sonra Yıldırım Bayezid, *Kastamonu* hükümdarını daha mühim bir kuvvetle sıkıştırdı. Süleyman Paşa, Burhaneddin ile Karaman oğlundan yardım istedi. Burhaneddin'in yardım için hazırlandığı sırada Süleyman Paşa muharebede maktul olup *Kastamonu*'nun Osmanlı hükümdarının eline geçtiği haberi geldi 793 H. (1391 M.).

Bu başarı münasebeti ile Yıldırım Bayezid, Burhaneddin Ahmed'e mektup göndererek "Dostunuz Süleyman Paşa'yı mahvettim, tek mil memleketini hükmüm altına aldım" tehdidini savuruyordu. Burhaneddin Ahmed buna verdiği cevapta :

"Feth ve nusret ve kesr ve hezimet emr-i ilâhî ilemdir, adam çokluğuyla değildir" demiştir.

Osmanlıların kendi hududuna yaklaşmaları üzerine Burhaneddin asker toplamağa başladı. Bu sırada Yıldırım Bayezid'in bir elçisi gelerek Osmancık'a geldiğini beyan ile sulh istedi. Buna karşı Burhaneddin Ahmed :

"Osmancık bize ait bir vilâyettir; reayasından aldığınızı geri vermelisiniz yoksa sulh olamaz" dedi.

Bu sırada *Amasya* emîri Ahmed, Tacüddin oğlu Kılınçarslan, Taşanoğlu ve diğer bir takım emîrlere Yıldırım Bayezid'e dehalet ediyorlardı. Bundan başka Hacı Çelebi isyan ederek *Maden* kalesini ve Abdullah Çelebi de *Osmancık* kalesini Yıldırım'a teslim ettiklerinden durum kötüleşti.

Bundan başka bu başarılarından gururu artan Yıldırım Bayezid Burhaneddin Ahmed'e harp için haber gönderdi ve harp mevkiinin Çorumlu sahrası olduğunu da bildirdi.

KIRKDİLİM MUHAREBESİ

Bunun üzerine 793 H. (1391 M.) de Burhaneddin Ahmed kuvvetleri ile Yıldırım Bayezid'in büyük oğlu Ertuğrul Bey kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri arasında Çorum sahrasında

Kırkdilim adlı mevkide⁴⁴ vukua gelen ve üç gün devam eden muharebeden sonra şehzade Ertuğrul maktul ve kuvvetleri mağlûp oldu⁴⁵.

Muzafferiyetini müteakip kendisini tebrike gelen Moğollara Burhaneddin Osmanlılara tâbi olan *İskilip, Ankara, Kalecik, Sivrihisar* havalisini kırk gün yağma ettirdi. Emîr Ahmed üzerine de bir kısım kuvvet gönderen Burhaneddin, Emîr Ahmed'in *Amasya*'ya kaçması üzerine mühim miktarda ganimetle *Sivas*'a ve oradan da *Kayseri*'ye hareket etti.

Bu 793 H. (1391 M.) senesi içinde Burhaneddin'in *Sivas*'ta iki oğlu vefat etti. Bunlardan birisi *Sivas*'ta medfun olup adı Mehmed Çelebi'dir, iki sene evvel sünnet olmuşlardı. Diğer oğlunun adı bilinmiyor. Mehmed Çelebi vefatında takriben sekiz, dokuz yaşlarında idi.

Kış geçer geçmez *Kayseri*'den *Sivas*'a gelen Burhaneddin Ahmed mühim bir kuvvetle *Amasya* üzerine yürüdü. Emîr Ahmed *Amasya*'yı Osmanlılara vermiş ve kendisi orada Osmanlılar namına sancak beyi bulunuyordu. Burhaneddin *Amasya* şehrini aldıysa da Emîr Ahmed kaleye çekilmiş hâmisî olan Yıldırım Bayezid henüz kendisine yardımcı kuvvet göndermemişti.

794 H. (1392 M.) de Yıldırım Bayezid *Amasya*'yı kurtarmak için kuvvet gönderdi⁴⁶. Bu kuvveti *Merzifon*'da karşılayan Burhaneddin Ahmed harbe cesaret edemiyerek *Turhal*'a ve oradan da *Tokat*'a çekildi, bunun üzerine *Amasya* ve etrafındaki havali Osmanlıların eline geçti.

Sivas'a avdet eden Burhaneddin Ahmed, derhal asker toplayarak Osmanlıların ilerlememesi için derbendleri tuttu ve Emîr Veled ve Emîr Hüseyin kumandalarında *Tokat*'a asker gönderdi.

⁴⁴ Yıldırım Bayezid'in oğullarından Ertuğrul atasının hayatında Kadı Burhaneddin vakiasında Allah emrine varmıştı (*Neşri, Veliyyüddin Efendi kitapları*, s. 105) Takvim-i Nüzumi'de *برهان الدين از قاضي كرىختن عثمانيان* *سوى*, Seyyide Lokman silsilenamesinde de şehzade Ertuğrul'un, Bayezid'le Burhaneddin arasındaki muharebede vefat ettiği kayıtlıdır (*Topkapı Sarayı kütüphanesi*, nr. 1321, s. 74b).

⁴⁵ Neşri tarihinin "Bundan öndin *Kırkdilim* adlı bir yerde hünkârla Kadı Burhaneddin'in bir vakiası olmuştu dediği vaka bu Çorum muharebesi olup Neşri'ye göre tarihi 794 ibtidalardır (1391 Kasım). *Kırkdilim Dağı* Çorum kasabası civarındadır.

⁴⁶ Şiltberger'e göre Bayezid Emîr Ahmed'e yardım için otuz bin asker ile oğullarından Çelebi Mehmed'i göndermiştir.

Amasya elden çıkmıştı; burası hiç bir zaman Burhaneddin'i tanımamıştı.

Burhaneddin Karamanoğlu ile de çatıştı, daha doğrusu Karamanoğlu fırsat buldukça tecavüzü eksik etmiyordu.

İç durum da iyi değildi. Tacüddin oğullarından Alparslan ile kardeşi Mahmud Bey'in araları açılmış olup *Niksar* Beyi olan Alparslan biraderine karşı Burhaneddin'den yardım istemesi üzerine Burhaneddin *Niksar* tarafına gitti; fakat Alparslan sözünden döndü, onun, ısyana hazırlanmakta olan Eretna'nın birader zadesi Feridun ile gizli muhaberesi olduğu anlaşıldığından Burhaneddin derhal Alparslan'ı öldürdüğü gibi arkasından Feridun'u da katletti.

Makrizî 795 H. (1393 M.) de Burhaneddin Ahmed'in Memlûk Sultanı Berkuk'a itaat ile onun emrini beklediğini bildirmek üzere *Kahire*'ye elçi gönderdiğini yazıyor ⁴⁷.

İşte bu esnada yani 796 H. (1394 M.) de *Irak* ve *Kürdistan* taraflarına gelmiş olan Timur tarafından Burhaneddin Ahmed'e elçi geldi. Burhaneddin elçiyi usulü dairesinde kabul etti. Timur, Burhaneddin'e kendisine tâbi olmasını, Mahmud Han veya Süyurgatmış Han yahut da kendi (Timur) adına sikke kestirmesini istiyordu. Bu sırada yani Timur'un elçisi Burhaneddin'in yanından ayrılmadan evvel *Mardin*'in Timurlenk'e tâbi olduğ ve Timur Karakoyunluları vurarak (Re'sülayn) halkına zulmettiği haberleri işitildi.

Bunun üzerine Burhaneddin Timur'un elçisini yanına davet ederek Timur'un müslümanlara reva gördüğü mezalimi saydı döktü ve :

Timur'un Müslüman kanı dökmek ve malını almak, ve çocukları esir etmekten maksadı nedir? Böyle bir adamın müslümanlıktan dem vurması ve ona nisbet iddia etmesi nasıl doğru olur? Şimdiye kadar gelip geçen hiç bir hükümdarın böyle bir hareketi işitilmiş değildir ⁴⁸ sözlerini söyledi ve Timurlenk'in bu vaziyeti bizim için kâfi derstir diyerek sefiri taltif ile iade eyledi.

Burhaneddin, Timur'un elçisini gönderdikten sonra ümerasını davet ederek onlarla görüştü. Durumu izah etti, Timur'un meza-

⁴⁷ *Kitab-üs-Sülûk li-Marifet-it-Düvel-i vel-Mülûk*, Ayasofya kitapları, c. III (795 senesi vekayii).

⁴⁸ *Bezmü-Rezm*, s. 452.

limini saydı ve onun hiç bir iyi hali işitilmediğini söyledi. Bunun üzerine Timur'a karşı müdafaaya karar verildi.

SİVAS'IN TAHKİMİ

Timurlenk'e mukabeleye karar veren Burhaneddin *Sivas* kalesini tahkime başladı. Kale inşasında mâhir ustalar getirterek surun inşa ve tamirini bu mimarlar arasında taksim etti ve bu inşaata kendisinin îtimad ettiği bir emîri memur eyledi. Az zamanda sur ve burç muhkem yapıldıktan sonra kale kapılarını da tahkim etti.

Kale işi bittikten sonra surun eteğine derin bir hendek kazdırdı ve hendeği su ile doldurdu. Bu iş de yapıldıktan sonra mancınık, arrade ve saire gibi harp âletleri hazırlattırdı.

* * *

Timur, *Diyarbakır*'ı almış ve Anadolu içine girmesi ümitleri artmıştı. Anadolu beylerinden *Erzincan* hâkimi Mutahharetin Timurlenk'e tâbi oldu. Dulgadır oğlu Süli Bey de Timur'a müracaat ile itaatini bildirdi. Karaman oğlu Alâüddin Bey kölesi olurcasına Timur'un emrine muti olduğunu bildirdi.

Anadolu beylerinin bu suretle Timurlenk'e baş eğmeleri mukavemetle karar veren Burhaneddin Ahmed'in durumunu tehlikeye sokuyordu. *Sivas* hükümdarı âdeta çenber içine düşmüş bir haled idi.

MISIR ELÇİSİNİN SİVAS'A GELMESİ

Bu sırada Timurlenk'e karşı vaziyet almak isteyen Memlûk Sultanı Melik Zâhir Berkuk'dan Burhaneddin Ahmed'e bir kaç elçi geldi ve Timur hakkında Burhaneddin'in mütalâası ve fikri soruldu. Yine bu sırada Timurlenk'in de Kutluşah adında bir elçisi *Sivas*'a geldi. Mısır elçilerinin lisanından, Burhaneddin'e îtimad edilmediği anlaşılıyordu; çünkü epi zaman evvel *Erzincan* hâkimi Mutahharetin, Mısır Sultanına Burhaneddin'in Timurlenk taraftarı olduğunu bildirmişti. Tabîî bunun aslı yoktu, asıl Timur'a tâbi olan Tahirten'di.

Burhaneddin Timur'a kat'î surette karşı koymağa karar vermiş olduğundan Timurlenk'in elçisini iade etmedi ve Mısır Sultanına da durumu bildirerek ittifak teklifinde bulundu ve Timur'un nasıl bir adam olduğunu da bildirdi. *Şam* askerinin *Malatya*'ya gönderilmesini ve oradan beraberce *Erzurum*'a gidip harb edilmesini

teklif etti ve kendisinin Timurlenk taraftarı olmadığını anlatmak için Timur'un elçisini de Mısır elçisi ve bir miktar muhafızla beraber *Mısır*'a gönderdi.

Elçisi Kutluşah'ın iadesi için Timurlenk diğer bir elçi göndermek istedi ise de Burhaneddin onun *Mısır*'a gittiğini bildirdi ve Timurlenk'in savurduğu tehdide karşı madde madde cevap vererek sefiri geri gönderdi⁴⁹.

Timurlenk mektubunda *Sivas* kalesinin metanetine güvenmemesini ve bunun gibi bir çok kaleler aldığını beyan ettikten sonra Burhaneddin'in memleketinin evvelce Cengiz Han'a ait olduğunu ve şimdi ise irs tarikiyle Sultan Mahmud'a taallüku yazılmakta idi⁵⁰.

* * *

Timurlenk, *Mecengird*, *Erciş*, *Abnik* kalelerini aldı, *Malatya* şehri boşaltıldı. Mısır Sultanının *Divriği* ve *Dârende* emîrleri kaçtılar, her tarafta heyecan başgösterdi. Timurlenk'e hoş görünmek isteyen Karaman oğlu da Burhaneddin'e tâbi olan *Kırşehir*'ni yağma, *Develi Hisar*'ı talan edip *Kayseri*'ye kadar sokularak bağ ve ekinleri tahrip eyledi.

Timurlenk fütuhata devamla *Erzurum*'a girdi ve bu sırada Timur'un, *Sivas* alınacak olursa *Şam* ve *Mısır*'ın zaptı ve Anadolu'nun elde edilmesi mümkün olur dediği duyuldu, *Sivas* halkı fev-

⁴⁹ el-Menhel-üs-sâfi'ye göre Ruha şehri halkıyla müsaleha yapan Timurlenk'in Burhaneddin Ahmed'e mektup yazarak ona kendisinin kudretini bildirmiş ve *Siyurgatmış* diye maruf olan Mahmud Han ve kendi adına hutbe okutup sikke kestirmesi için elçiler göndermiş. Burhaneddin bu elçilerden bazısının başını kesmiş ve bu kesilen başları diğer elçilerin boynuna asarak teşhir ettikten sonra sağ kalanlarını da gövdelerinden ikiye bölmüş ve bu hali duyan *Timurlenk* fevkalâde hiddetlenerek *Şam*'a gitmekten sarfınazar etmiş. *Revâmiz-ül Âyân* (C. V, s. 146 - *Halet Efendi kitapları*) Timur'un elçileri Burhaneddin'in kendisine tâbi olup namına sikke kestirip hutbe okutmasını tebliğ edince Burhaneddin'in gazablanaarak Timur'un mektubunu yırtıp elçilerden birisinin katlini emredip diğer iki elçiden birisini Osmanlı hükümdarına ve diğerini Mısır hükümdarına gönderip Timur'un vaziyetini bildirdiğini ve Timur'un bu hale pek ziyade hiddetlenmiş olduğunu yazar.

⁵⁰ Sultan Mahmud, Çağatay hanlardan *Siyurgatmış*'ın oğlu olup Timur; Moğolların Cengiz hanedanından başkasına tâbi olmayacaklarını bildiği için bütün fütuhatını ismen hükümdarı yaptığı *Siyurgatmış* ve onun vefatında oğlu Mahmud Han namına yapmıştır.

kalâde heyecana düştü. Burhaneddin kat'i surette harbe hazırlan-
dığından metanetini bozmadı. Fakat Timurlenk'in her nedense
zaptını arzu ettiği *Sivas*'a gelmiyerek *Gürcistan*'a gitmesi halkın heye-
canını teskin etti.

BURHANEDDİN'İN MEMLÛK VE OSMANLI HÛKÛMDARLARINA MÛRACAATI

Timurlenk tehlikesi, Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Baye-
zid ile Memlûk Sultanı Berkuk'u tedbirli ve uyanık bulunmağa
sevketti. Evvelce zâhiren Burhaneddin'e dost görünen ve fakat
gizlice Yıldırım Bayezid ile Burhaneddin aleyhine ittifak eden
Memlûk Sultanı Timurlenk tehlikesine karşı Burhaneddin Ah-
med ile dostluğa başladı.

Burhaneddin Ahmed Memlûk sultanına ve Osmanlı hüküm-
darına gönderdiği mektuplarda Timur'un mezaliminden ve Ti-
mur'un kendisine gönderdiği mektupların muhteviyatından ve ken-
disinin verdiği cevaplardan bahsettikten sonra :

“Bilesiniz ki ben her ikinizin komşusuyum ve benim diyarım
sizin diyarınız demektir. Ben sizin hudutlarınızın siperiyim, askeri-
nizin piştariyim ve ordularınızın Çalışiyim, yoksa ben ona nasıl
mukavemet eder ve nasıl müsademe edebilirim. Halbuki anın ahva-
lini işitmişsinizdir ve anın vekayiini bilirsiniz, işte nice orduları boz-
muştur ve nice izzet ve saltanatları yok etmiştir. Bu hallerine karşı
böyle bir sel ve dalgalara nasıl mukavemet edebilirim. Eğer siz bana
imdat ederseniz, ben ona karşı dururum. Eğer beni yalnız bırakır-
sanız beni ona karşı harcamış olursunuz, sizin önünüzde bulunan bu
dostunuz size gelecek beliyelere karşı kâfidir. Maazallah eğer ondan
bana bir zarar gelirse ve anın şer ateşi benim memleketime sıçrarsa
pek memuldür ki sizlere sirayet edecektir. Benim, Timur'un mektu-
buna cevap vermeliğim sizden alacağım cevaba göre cevap ola-
caktır”.

Burhaneddin'in bu mektubuna memnun olan Yıldırım
Bayezid onun hükmünü beğendi kendisine şöyle cevap yazdı:

“Eğer Timur seni bırakır giderse ne âlâ; şayet vaz geçmezse
karşı koyamayacağı bir orduyu ona karşı sevkederiz, anın için iste-
diğin kadar ana mukavemet et, basiret ve hüsnü niyet üzere ol; anın
askerinin kesretinden korkma, zira nice az cemaat çok cemaate ga-

lebe etmiştir. Eğer sizce lüzum görürseniz kendim geleyim ve askerimle oraya ineyim, ta ki sizin bayraklarınız daima başta ve ayakta olsun ben senin kılıcına kol olayım ve sana pazu olayım”⁵¹.

BURHANEDDİN'İN KARAMAN OĞLUNDAN İNTİKAM ALMASI

Timurleng'in *Gürcistan*'a gittiğini haber alan Burhaneddin Ahmed, geniş bir nefes aldıktan sonra kendisinin tehlikeli durumunu fırsat bilerek bir kısım yerlerini tahrip eden Karaman oğlundan intikam almak üzere *Kayseri*'ye gidip Karaman memleketine saldırdı. *Aksaray*, *Zincirli*, *Kale-i Salime*'yi zabtettikten sonra *Hasan Dağı*'nda Karaman askerini de bozup *Niğde*'ye kaçan Karaman askerini orada muhasara etti. Kale içindekilerinistirhamlarına mebnî *Niğde*'yi tazyikten vazgeçerek avdet ederken kendisinin davetine icabet etmeyen Babukoğlu Ali Paşa'nın elindeki *Karahisar*'ı alıp ona mukabil Ali Paşa'ya (Dikhisar)'ı verdi.

Kış *Kayseri*'de geçiren Burhaneddin baharda *Sivas*'a gidip askerini teftiş ettikten sonra Timurlenk'e tâbi olan *Erzincan* hâkimi Tahirten'den öç almak istedi ve Tahirten'e tâbi olan *Ezbider*⁵², *Sis*⁵³ ve *Burtlus*⁵⁴ kalelerini zabtetti ise de *Ezbider* ve *Sis* muhafızları buraları *Erzincan* hâkimine teslim ettiler.

Burhaneddin Ahmed asıl hedefi olan Mutahharetin (Tahirten) ile karşılaşmaktı. Mutahharetin dağlara sığınmıştı. Burhaneddin, hasmını dağdan indirmek için *Bayburt*'a gidip o tarafları yağmalattı. Ümerasının icbarıyla Mutahharetin, ister istemez Burhaneddin ile harbe karar verdi. Pulur mevkiinde vâki muharebede Burhaneddin Ahmed fena halde bozuldu. Bütün kuvvetleri dağıldı. Üç yüz süvari ve büyük müşkilâtla canını kurtararak *Sivas*'a geldi. Burhaneddin'in oğlu Alâüddin Ali Bey de bu seferde bulunup o da pek zorlukla kurtarıldı. *Akşehir*, Tahirten'in

⁵¹ Acâib-ül-makdûr عجائب المقدور Mısır basması (sene 1305), s. 63-67. Kadı Burhaneddin'in Bayezid'e yazdığı mektubu ve Bayezid'in verdiği cevabı Osmanlı hizmetinde bulunmuş olan İbn Arabşah bizzat görmüştür.

⁵² Ezbider Suşehri kazasının nahiyelerindendir.

⁵³ Sis, Suşehri kazasının merkez köylerindendir.

⁵⁴ Harita ve köylerimiz adlı eserde Purtlus isimli bir mahal bulamadım. Acaba Ezbider nahiyesi köylerinden (Buldur) mudur?

eline geçtiyse de Burhaneddin ertesi sene burasını istirdat eyledi⁵⁵. Tatarların bu galibiyet sebebiyle Burhaneddin'e karşı taarruzlarını devam ettirmek istemeleri üzerine Burhaneddin acele Memlûk sultanına müracaat ile yardım istedi. Sultan Berkok Şam ve Halep kuvvetleriyle Burhaneddin'e yardım edilmesi emrini verdiğinden *Sivas* üzerine yürüyen Tatarlar bundan korkarak geri döndüler 799 H. (1397 M.).

Bezm-üRezm Burhaneddin'in Mısır'dan yardım istediğini yazmıyarak 800 H. (1397 M.) vekayii arasında Halep ve havalisi askerinin Burhaneddin'in emri altına verilmesini nâtik Sultanın bir emrini Halep naibinin kendisine tebliğ ettiği muharrerdir. Bu yardım işi hakkında Cemaleddin İbn Tanrıberdi, babasının o tarihte *Halep* nâibi (valisi) bulunması sebebiyle *el-menhel-üs-sâfi* isimli tarihinde tafsilât veriyor ki şöyledir :

“Burhaneddin, Melik Zâhir Berkuk'un ikinci defaki saltanatında⁵⁶ Berkok'la sulh aktedip dostluk tesis etti. 799 H. (1397 M.) senesine kadar aralarındaki dostluk devam etti, yekdiğerine elçiler gelip giderdi. Sene-i mezkûrede (yâni 799 senesinde) *Erzincan* civarındaki tatarlar (Mutaharettin kuvvetleri) *Sivas* üzerine yürüdüler. Kadı Burhaneddin, Melik Zâhir'den istimdad eyledi. Bunun üzerine *Şam* nâibi Emîr Seyfeddin Tenem ile Halep nâibi babam emir Tanrı Berdî bin Yeşboğa, Hama naibi emîr Yunüs, Safed naibi Akboğa, *Halep*'te toplandılar. Bu ümeranın maiyyetinde bir çok emîrler olduğu halde *Sivas*'a doğru hareket ettiler, tatarlar bundan korkarak memleketlerine ricat ettiler. *Şam*'dan gelen ümera Burhaneddin ile görüşerek heyecanını bertaraf ettiler ve kendisine hil'at giydirdiler, hil'ati giydiren benim babam idi⁵⁷.

⁵⁵ *Dürrer-ikâmine, Tekmiletü Tarih-i Halep, Zeyl-i el-vâfi* 799 H. (1397 M.) senesinde (Enbâ-ul-gumr 800 senesi) Burhaneddin Ahmed *Erzincan*'daki tatarların kendisine karşı açtığı harpte Memlûk sultanından yardım istediğini ve onun da *Şam* ve Halep askerinden mürekkep bir kuvvet gönderdiğini yazıyorlar ki bu, mağlûbiyetten sonra Mutaharettin'den intikam almak için yaptığı sefere ait olsa gerek.

⁵⁶ Berkuk'un birinci defaki saltanatı 1382 den 1389 senesine kadar olup sonra hal'olunarak kendisinin hal'etmiş olduğu Türk Memlûklerinden Melik Salih Selâhaddin ikinci hacı, ikinci defa hükümdar olmuş ve sonra hapisten çıkan Berkuk 792 H. (1390 M.) de ikinci defa sultanlığı elde etmiştir.

⁵⁷ *el-Müntehab fi tekmelet-i Tarih-i Halep* isimli eser *Sivas*'a gelen yardımcı kuvvetleri Burhaneddin'in istikbal eyliyerek onlara pek kıymetli hediyeler verdiğini ve *Şam* naibi Emîr Seyfeddin'in Burhaneddin'e hil'at giydirdiğini ve memleket halkının Moğollardan kurtulduklarından dolayı Melik Zâhir Berkok'a dua ettiklerini yazar.

ŞEYH MÜEYYED İSYANI

Sultan Burhaneddin Ahmed'in mevcut bir hayli düşmanları yetmiyormuş gibi bu defa da hemşire zadesi *Kayseri* valisi Şeyh Müeyyed, Karaman oğlunun teşvikiyle isyan etti. Zaten bir müddet-tenberi Şeyh Müeyyed'in durumundan şüphe ediliyordu. Burhaneddin 798 H. (1396 M.) senesinde yeğenini tedip etmek üzere *Sivas*'tan hareket etti, Akkouynlu aşireti reisi Ahmed Bey'in kardeşi olan Osman Bey de maiyyetinde bulunuyordu. Burhaneddin, *Kayseri*'yi şiddetle muhasara etti bir müddet sonra şehir zabtolundu ise de Şeyh Müeyyed (*Ahmedik Vestanı*) denilen iç kaleye kapandı. Burası da tazyik edildi. Nihayet Kara Yölük Osman Bey'in rica ve kefaleti ile hayatına dokunulmıyacağı hususunda teminat verilerek 799 Muharrem (1396 Ekimin)de teslim oldu.

Burhaneddin Şeyh Müeyyed'i huzuruna getirtti, Müeyyed, dayısının huzurunda zelil bir mevkie düşerek ağlamaya başladı tazallümü hal etti. Burhaneddin küçük yaştan beri kendi terbiyesinde yetişen silâhşorluğu ve ilim ve fazileti kendisinden öğrenen bu küstah yeğene acımadı onu şehirde dolaştırdı, evvelâ hapis ve daha sonra da katletti.

Kara Osman'ın kefil olmasıyla hayatına dokunulmıyacağı vadolunan Şeyh Cüneyd'in böyle verilen söz hilâfına katledilmiş olması Kara Osman Bey'i müteessir etmiş ise de ses çıkarmamış ve hattâ Burhaneddin'in emri üzerine *Köğonya* hududunda bir kale yapmağa da memur edilmişti.

Burhaneddin Şeyh Müeyyed işini hallettikten sonra onu isyana teşvik eden Karaman oğlu Alâüddin Bey üzerine yürüdü, Karamanoğlu gözükmedi, Burhaneddin Ahmed, bir ay kadar Karaman ilini yağma ve tahrip ettirdi. Bu esnada Karaman oğlunun birader zadesi de kendisine iltihak etti. Bundan sonra bir kısım serkeş Moğol aşiretlerini de tedip ederek *Kayseri* valiliğine oğlu Alâüddin Ali'yi tayin eyledi.

Bu 799 senesi içinde Halep naibinden hediyeler ile elçi gelerek Sultan Berkuk'un Burhaneddin hakkındaki teveccühünü bildirdi *Bezm-ü Rezm*'in siyak-ı ifadesinden Mısır hükümdarının Timurlenk tehlikesine karşı Burhaneddin'i elde tutmak istediği anlaşılıyor⁵⁸.

⁵⁸ *Bezm-ü Rezm*, s. 530.

Bundan sonra Burhaneddin *Erzincan* hâkimi ile olan mücadelesine devam etti. Bu hâdiseler bitmeden ve Timurlenk de Anadolu'ya girmeden evvel Burhaneddin Ahmed katlolundu.

BURHANEDDİN AHMED'İN KATLI

Burhaneddin adına yazılan *Bezm-ü Rezm* onun vekayiini 800 senesi Recebine (1398 Mart) tarihine kadar yazmıştır; ondan sonra katline kadar olan üç aylık vukuat meçhuldür.

Bezm-ü Rezm'den gayrı me hazlarımızdan عجائب المقدمور *Acâib-ül Makdûr*, *Câmi-ud-Düvel*, *İkd-ül-cüman*, *Dürer-i Kâmine*'deki müteferrik malûmatı toplayarak şu neticeye varıyoruz :

Akkoyunlu aşireti beylerinden olup Burhaneddin Ahmed'in maiyyetinde bulunan Kara Yölük Osman Bey, yukarıda görüldüğü üzere hayatına dokunulmayacağına kefil olduğu Şeyh Müeyyed'in katlinden dolayı müteessir olmuş, Burhaneddin Ahmed'e karşı itimad ve sadakati sarsılmıştı⁵⁹. Bu suretle metbuundan yüz çevirmiş olup aradaki münaferet artıyordu. Her sene vermeği taahhüd ettiği vergi ve hediye getirmemişti. Korkusundan müstahkem bir yere tahassun ediyordu. Burhaneddin bu hale aldırılmıyordu, sebebi de Burhaneddin, Osman Bey'in kendisine karşı bir kuvvet olmadığını biliyordu.

Osman Bey *Erzincan* ile *Amasya* arasında dolaşmağa başladı; bir ara *Sivas*'a yakın ve Burhaneddin'in sayfiyesi olan bir mahalle kasdeyledi Burhaneddin orada idi⁶⁰.

Osman Bey'in bu cüretkârlığından canı sıkılan Burhaneddin derhal onu takibe karar verdi ve alalacele hareket etti. Ümerasından bazıları :

— “Asker yetişinceye kadar hareketi tehir etseniz iyi olur; vakıa cesursunuz fakat Kara Yölük hilekâr bir heriftir” diye kendisini alıkoymak istedilerse de Burhaneddin kıymet vermeyip Osman'ı takibe koyuldu.

⁵⁹ *Câmi-ud-Düvel* Kayseri muhasarasında kalenin zaptı zor iken sırf Osman Bey'in tavassutu ile Şeyh Müeyyed'in teslim olduğunu ve Burhaneddin'in Müeyyed'i gadren katli üzerine Osman Bey'in bu halden müteessir olup altı yüz miktarı maiyyeti ile *Divriği*'ye doğru çekildiğini yazar. انباء الغمر Enbâ-ul gumr'-de aynı mütalâayı beyan ediyor.

⁶⁰ *Makrizî, Kitab-üs-Sulûk*, c. III, (800 hicret senesi vekayii arasında)

Gece olmuş askeri yetişememişti. Kara Osman Bey yanındaki aşiretiyle yüz geri ederek Burhaneddin ile çarpıştı ve bizzat Burhaneddin'i esir etti⁶¹. Burhaneddin'in arkasından yetişen askerler hükümdarlarının ne olduğunu bilmediklerinden onu aramak üzere etrafa dağıldılar⁶².

Osman Bey, Burhaneddin'i esir ettikten sonra onunla barışarak yine ona tâbi olmağa karar vermek istediye de bu esnada sabık Tokat hâkimi Şeyh Necip Burhaneddin'e husumetinden dolayı Osman Bey'in yanına gelerek onu Burhaneddin'in katline teşvik etti ve :

— “Sakın yanılıp da bu düşmanı fırsat elvermişken kaçırmayın sonra senin için rahat ve sükûn olamaz. Sen onu bıraksan o seni bırakmaz. O mekkâr bir heriftir. Sen onun yerinde olsan o sana merhamet eder miydi” gibi sözler söyleyerek Osman Bey'in fikrini çeldi ve o da artık tereddüd etmiyerek Burhaneddin'i öldürdü.

Câmi-ud-Düvel, Dürer-i Kâmine, İkad-ül-cüman, Burhaneddin Ahmed'in Kara Yölük ile vâki harpte maktul olduğunu yazarak esir edildikten sonra katlinden bahsetmezler. Yalnız *Acâib-ül-Makdûr*, vukuat ve sureti katlini arzettiğimiz şekilde göstermiştir. *Kitab-üs sülûk*'de *Acâib-ül-Makdûr*'un hikâyesinin (Burhaneddin sayfiyede iken vakanın olduğu kaydı istisna edilecek olursa) aynı suretle zikredip *Acâib-ül-Makdûr*'un yazdığı gibi Osman Bey'in gece Burhaneddin'i eliyle yakalayarak derhal öldürdüğünü beyan etmektedir, yalnız *Şeyh Necip* hikâyesini nakletmez⁶³.

فكر عليه قره يولوك بمجاعة فقبض عليه باليد من ساعته ولم يدر بحاله العسكري وتفرك⁶¹ . . امرائه و جنده . . (Acâib-ül-makdûr, İbni Arabşah), s. 79.

⁶² Tekmilet-i Tarih-i Halep 800 senesi sonunda Kara Yölük, Sivas üzerine yürüyüp Burhaneddin de askeriyle karşı çıkarak vaki muharebede Burhaneddin bozulup Sivas haricinde maktul düştüğünü yazar (*Damad İbrahim Paşa kitapları*) numara 922 *İbrahim* bahsinde.

⁶³ *İbni Tanrıberdi, el-Menhel-üs-sâfi*, 800 senesinde Osman bin Tur Ali'nin Kadı Burhaneddin üzerine yürüyüp Burhaneddin ona karşı Sivas askeriyle çıktı ise de bozularak Sivas haricinde maktul olduğunu yazar. *et-Tabakat-üs-seniyye*'de de aynı mütalâa vardır, kezâ *Tekmilet-i Tarih-i Halep* de öyle kaydediyor.

Burhaneddin'in ölümü hakkında diğer tarihlerde olmayan bir kaydı İbni Hacer'in انباء الغمر Enbâ-ül-gumr isimli tarihinden alarak tercümesini naklediyorum: “800 senesi içinde Kara Yölük Osman bin Kutlubey, Sivas üzerine akın etmiş etrafı yağmalayarak esir ve ganimet almış ve katliâm yaparak geri dön-

Sultan Burhaneddin Ahmed 800 hicret senesi Şevvalinin yirmi sekizinde (9 Temmuz 1398) olayları arzettiğimiz şekilde *Sivas* haricinde⁶⁴ Akkoyunlu Karayönlük Osman elinde maktulen vefat etti⁶⁵. Bazı tarihler⁶⁶ ölümünü 801 H. (1398 M.) olarak göstermişlerse de me hazlarımızın hepsi olayları arzettiğimiz şekilde ve⁶⁷ Şair Ahmedî'nin ayını da göstermek suretiyle tarih manzumesi vefatının 800 senesi sonlarında (Şevval) olduğunda müttefiktirler.

Burhaneddin Ahmed'in kabri *Sivas*'ta Kadı Burhaneddin Türbesi ismi verilen türbededir. Bazı zevat *Divriği* ile *Karabel* arasında

müştü. Bunu haber alan Burhaneddin Ahmed, Kara Yönlük'ün önünü keserek aldığı ganimetleri elinden aldı ve aralarında epi müsademe oldu. Nihayet Burhaneddin'e mukavemet edemeyen Osman kaçarak bir mağarada gizlendi ve orada kırk gün kadar saklandı. Osman Bey'in dostları Burhaneddin'in vaziyetinden onu haberdar ediyorlardı. Kara Yönlük bu esnada Burhaneddin'in gafletinden istifade etti. Burhaneddin içmekle meşguldü. Osman Bey bir kısım maiyyeti ile Burhaneddin'i ansızın bastırdı. Gerek Burhaneddin ve gerek baştakileri katlettiler, sonra askeriyeye mukateleye giriştiler. Askerler Burhaneddin'in katlini anlayınca dağıldılar. Kara Yönlük askerin peşine düştü *Sivas*'ı da aldı.

Bu mütalâadan Burhaneddin'in *Sivas* haricinde bir mahalde iş-i nûş ile meşgulken bastırılarak öldürüldüğü anlaşılıyor ki metinde görüldüğü üzere şehir haricinde sayfiyesinde bulunduğu sırada 1398 Temmuz ayında katli hâdisesi vukua gelmiştir..

⁶⁴ *Câmi-ud-Düvel*, müsademenin *Divriği* ile *Karabel* arasında olduğunu yazmışlarsa da o senelerin olaylarını yazan Arap tarihçileri muharebenin *Sivas* haricinde vukua geldiğini yazıyorlar. Metinde görüldüğü üzere Makrizî'nin mütalâası gibi *Sivas* haricinde Burhaneddin'in sayfiyesi haricinde olmuştur.

⁶⁵ *Tâci zâde Sadi Çelebi Münşeati* (Şair Ahmedî'nin Burhaneddin'in vefatı hakkında manzum tarihi):

در کستان قدسی یافت مقام
از قضا ناکهان چو سلطان شد
هشصد و بیست و هشتم شوال
قتل برهان ز قره عثمان شد
۲۸ شوال ۸۰۰

(İstanbul Enstitüsü yayınları, Sadi Çelebi Münşeati 1956, s. 53).

⁶⁶ *مری التواریخ Mür'i üt-tevarih, Düvel-i İslâmiye.*

⁶⁷ *et-Tabakat-üs-seniyye, Dürrer-i kâmine, Enbâ-ül-gumr, İbn İyas, Fezleke, İkd-ül cuman, el-Menhel-üs-sâfi, Kitab-üs-sülûk, Eretna Kadı Burhaneddin Tarihçesi, el-Müntehap fi tekmiilet-i Tarih-i Halep*, Burhaneddin'in 800 hicret senesinde maktul olduğunu yazarlar. Tarih-i Halep 800 senesi sonunda gösterir. *İkd-ül-cuman*'da da Burhaneddin'in katledildiğine dair 800 senesi zilkadesinde *Kahire*'ye haber geldiğini yazdığına göre katli hâdisesinin Ahmedî'nin manzum tarihi üzere 800 Şevvali sonlarında olduğu anlaşılıyor.

maktul olduğu rivayetine göre cesedinin *Sivas*'a kadar getirildiğini zannetmiyorlar; filhakika Burhaneddin *Sivas* haricindeki sayfiyesinde bulunduğu sırada hâdise vuku bulduğundan ölümünde cesedinin derhal *Sivas*'a getirilip defnedildiği anlaşılıyor⁶⁸.

BURHANEDDİN'İN İLİM VE FAZİLETİ VE ESERLERİ

Acâib-ül-Makdûr ile *el-menhel-üs-sâfi* adlarındaki iki kaynak Burhaneddin Ahmed'i *Ebü'l-Abbas* künyesiyle zikrediyorlar, *عقد الجمان* *Ikd-ül-Cüman* da *Ebü'l-feth* lakabını gösteriyor. Ebülfeth tabiri divanın baş tarafında da vardır. Bütün kaynaklarımız Burhaneddin Ahmed'in ilm ve fazilet ve kudret-i zekâ ve deha sahibi olduğunu yazıyorlar. İbn Arabşah *Acâib-ül-Makdûr*'da şöyle diyor :

“Burhaneddin Ahmed gençliğinde talebe ve erbab-ı ulûmdan, tahsili maarifte sây ve gayret eshabından idi. Ulûm-ı akliyye ve nakliyyeyi tahsil için *Mısır*'a gitmişti. Esasen zekâsı parlak, karihası vâsi, müdekkik bir zat olup tahsil zamanında sây ve gayretinden gözüne uyku girmezdi. Bu suretle az müddet zarfında haylı ulûm tahsil eyledi. Memleketine avdetinde ulûv-ı himmet sahibi eli açık, cömert, temiz ruhlu, meziyyet sahibi, güzel huylu olup ifadesi selis, tahrir ve takriri vâzih idi. Ulemanın mütalâalarını tahkik eder ve muhtelif ulema mütalâasını nazarı dikkate alarak tetkik eylerdi. Fünun-ı akliyyeye dair eserleri ve ulûm-ı nakliyyede telifatı vardır. Kendisi gayet rekik şiiirler söylediği gibi şairlere de bol bol ihsanlarda bulunurdu. Mamafih kendi ulema kıyafetinde değil, asker kıyafetinde gezerdi. Binicilik ve okçuluk gibi ümeraya has mesleklere de salikti.

İbn Arabşah Burhaneddin'in hükümeti nasıl idare ettiği ve hasımlarıyla olan mücadeleleri ve nihayet kendi himayesinde bulunan Kara Yölük Osman ile olan mücadelesini ve sureti katlini naklettikten sonra yukarıdaki mütalâasının hülâsası olarak şöyle diyor :

Sultan, rahmetullah, evvelce zikri geçtiği üzere âlim, fâzıl, kerim ve muhsin, takririnde muhakkik, tahrirde müdekkik olup şedid olmakla beraber ahaliye nüvazişkâr, mütevazı, mûnis, edip, zarif, şair, lebib, cömerd, şeci ve bahadır bir ulu kişi idi. İğtinam ettiği emvali derhal ibzal ederdi. İn'am ve ihsanı ne kadar çok olursa o

⁶⁸ *Sivas*'ın *Kayseri* şosesi kenarında ve şehrin haricinde âdi taşla örülmüş murabba şeklinde üstü çatılı olan türbe Kadı Burhaneddin türbesidir. Burada ikisi yazısız üçü yazılı beş kabir vardır. Bunlardan yazısız olan büyük kabir Burhaneddin'in olarak gösteriliyor.

kadar memnun ve müsterih olurdu. Ulemayı sever daima onlarla hembezm olurdu. Fıkarayı ve dervişâmı yanına alır ve onlara ihsan ederdi. Pazartesi, perşembe ve cuma günlerini ulema ve hâfızlara tahsis etmişti. O günlerde bu sınıftan başkasını kabul etmezdi.

İbn Hacer de, *Dürr-i kâmine*'de Burhaneddin'in ilmî mesleği hakkında şöyle diyor :

“Bir az fıkıh ile iştigalden sonra Halepte tahsil-i ulûm etti, *Mısır*'a gelerek tahsile devam eyledi ve ikmalden sonra memleketine döndü. Gayet ârif, dâhî ve fâzıl idi. Nazımda iktidarı tammı vardır. Şecî ve bahadır idi.”

Aynî *Ikd-ül-Cuman*'da sekiz yüz senesi vekayii arasındaki (Vefeyât-ül-Âyan) kısmında: “Bu zat evvelce tahsili ulûm ile meşgul olmuş ve bir çok ulûmî elde etmişti. Tahsili esnasında *Mısır*'a gelerek *صرغتمش* Sargatmış medresesinde oturmuştu. Sonra memleketine avdetle kadı olmuştu. Kabilî tavsif olmayacak derecede kerem sahibi idi. Musikiye meraklı idi; Arabî, Türkî, Farişî lisanlarında şiirleri vardı ve kendi gayet ulûvv-i himmet ve şehamet sahibi idi.”

el-Menhel-üs-sâfi müellif İbn Tanrıberdi Burhaneddin'i şahsen gören zevattan olup onun hakkında şu mütalâayı yürütüyor :

Kadı Burhaneddin Ebûl-Abbas el-Müstetab Ahmed, Sivas hükümdarı olup *Sivas*'ta (Kayseri'de) doğdu, büyüdü ve sonra *Haleb*'e geldi. Orada az müddet onu görmüşüm. Sonra *Sivas*'a döndü. Kadı Burhaneddin âlim, fukahây-ı hanefiyeden bir zat olup üç lisanda şairdi.

Kitab-üs-Sülûk'te Burhaneddin'in ilim ve fazileti hakkında şunları naklediyorum :

“Burhaneddin gençliğinde ilim tahsil etti, bu fikirle *Kahire*'ye geldi orada zamanındaki ulemadan istifade etti ve ulema arasında zekâsiyle maruf oldu. *Sivas*'a avdetinde tedris ile iştigal etti. Fâzıl, kerîm, cömrü bir Hanefî fakihi idi. Ahali ile ünsiyet eder ve fakat lüzumunda şiddetle hareket ederdi. Edip, zarif, şeci ve cesur idi. İlim ve ulemayı gayet severdi. Hayır ve salâh sahibi adamdı ve dervişleri daima nezdine getirirdi. Perşembe, cuma ve pazartesi günlerini ehl-i ilimle musahabeye hasretmişti. Bu hal onun âdeti idi. O günlerde hiç kimse meclisine giremezdi. Elhasıl ilim ve edebin, ulema ve üdebanın müşarunileyh nezdinde mevki mahsusları vardı”.

Bezm-ü Rezm'de de Burhaneddin'in ay ve günlerini nelere tahsis ettiği ve ulema ile sohbeti muharrerdir. Ezcümle iyş-i nûş haricinde

olarak mevlit ayında, Resülü Ekrem efendimize hürmeten pazartesi ve perşembe günleri Kur'an okutur, Şaban ve Recep aylarında meşhur âlimlerle oturur, hâfızlara kur'an okutur, ulema ile usul-i din hakkında mübahasede bulunurdu. Sürati intikale mâlik, natuk idi. Sözü pek vazih olup cevdet-i karihası şayanı hayret derecede idi, ilmî mübahaselerde dehası ve yüksek ilmiyle ülemayı iskât ve ilzam ederdi⁶⁹.

Burhaneddin Ahmed zamanını yalnız harple geçirmemiş kış mevsimlerini sohbet, mütalâa ve eser telifiyle geçirmiştir. Eserlerinden birisi (اسرار السعادات في اسرار العبادات) İksirüs saâdât fî esraril-İbadât) olup bunu 798 H. (1395 M.) senesinde bir kış esnasında harpten âzâde kaldığı mevsimde ikmal etmiştir⁷⁰. Bir nüshası Ayasofya kütüphanesinde 1658 numarada bulunan bu eser vücut bahsi, îcat bahsi ve hikmet bahsi olmak üzere üç kısımdır⁷¹.

Burhaneddin Ahmed'in ikinci eseri (ترجيح التوضيح) Tercih-üt-Tavzih) olup bir senede yazmış ve 799 Şabanında (1397 Mayıs) ikmal

⁶⁹ *Bezm-ü Rezm*, s. 396.

⁷⁰ Burhaneddin Ahmed'in *İksir-üs - Saadat*'ının mukaddimesinden:

"Ben de Allahın ilhamı eseri olarak ülema-i rüsum ve mezhep sahiplerinin kavaid ve esaslarına muhalefet etmiyerek ve Kitabullah ve hadis ve sünnetlerden başka hiç bir kitaptan yardım istemiyerek erbabı keşif olan evliyaullahın meslek ve tarikleri üzere bu bab ve bahsi tahkik etmek ve içini kabuğundan ayırmak suretiyle (İksir-üs-saadât fî esrar-il-ibâdât) tesmiye eylemek fikri hatırıma geldi ve yazmağa başladım ve iktiza eden mukaddemeleri ve mebahis-i asliyeyi gösterdim. Birinci kısım vücut bahsidir, ikinci kısım îcad ve kâinatın tertibi bahsidir, üçüncü bab hikmet-i îcad hakkındadır. Bu bablardan sonra inşallah ibadetlerin sebep ve hikmetlerine شروع şuru' edeceğim. Vaki olan dualara icabeti tekeffül eden cenabı hakkın hacet sahiplerine bu eseri faydalı yapmasını تضرع tazarru ve niyaz ederim.

⁷¹ İksir-üs-saadâtın iki tercümesi vardır. Birinci tercümenin arabî metni yazıldıktan sonra tercümesi yapılmıştır, ikinci tercüme Timurtaş Paşa zade Umur Bey tarafından yaptırılmıştır. Tercüme eden esere (قرة عين الطالبين) adını vermiştir. Bu tercüme bir mukaddime, iki bap ve bir hâtimedden mürekkeptir. Mukaddimede İksir-üs-saadât denilmesinin sebebi yazılıdır. Birinci bap umumen istilâhat-ı sofıyyeden bâhistir ve huruf-ı hece tertibiledir İkinci bap *İksir-üs-saadât şerhi*'dir. Hâtimedde ise saltanatı âmme ve hassaya ve adalete müteallik ahkâm vardır. Bu tercümeyi Kütüphane-i umumî müdürü merhum üstadımız İsmail Saip Sencer görerek kendisindeki Keşf-üz-zünun nüshasının c. II, s. 221 nci sahfesine işaret etmiştir.

eylemiştir ⁷². Bu eser usul-i fıkha aittir. Meşhur âlimlerden *Sadrüşşeria* diye maruf olan *Buhara*'lı Übeydullah ibn Mesud, usul-i fıkıhtan تنقيح *Tenkîh* adıyla bir eser yazmış ve bu eseri yine kendisi şerh ederek *Tavzih-üt-Tenkîh* ismini vermiştir. Bu *Tavzih-üt-Tenkîh*'i Timurlenk'in Şeyhulislâmı Sadeddin Taftâzânî şerh ile تلويح *telvih* diye isimlendirmiş, işte Kadı Burhaneddin Ahmed bu *Telvih*'e tenkit yollu bir haşiye yazarak *Tercih-üt-Tavzih* tesmiye etmiştir.

Burhaneddin'in bu eserinin iki nüshası görülmüştür. Biri Ragıp Paşa kütüphanesinde 381 numarada olup en eski ve sıhhatli olanıdır. Diğeri mukaddimesiz olarak İstanbul Umumî Kütüphanesinde merhum Mesnevihan Esad Dede Efendi'nin kitapları arasında 1774 numaradadır. Birinci nüsha Burhaneddin'in hayatında yazılan nüsha olup ikinci nüsha ise müellifin vefatından kırk dört sene sonra istinsah edilmiştir. İkinci nüshayı meşhur Molla Husrev görmüş ve yalnız bir noktada *Emîr* diye hitap ettiği Burhaneddin'e muhalif kalmıştır.

* * *

Kadı Burhaneddin Ahmed, Muhyiddin Arabî, Sadrüddin Konevî, Celâlüddinî Rûmî gibi üç büyük İslâm mütefekkirinin mesleklerine ve kendilerine hürmetkâr olması tasavvuf ilmini tetkika saik olmuş ve hattâ *Esrarül İbadat*'ı yazarken sofiiyenin istilahâtından faydalanmıştır.

BURHANEDDİN AHMED'İN SİYASÎ HAYATI

Burhaneddin Ahmed, maruf tabiri ile harîs idi. Eretna devletinin kadılığından, vezirliğinden itibaren hayatının sonuna kadar siyasî gürültü içinde yuvarlanmıştır. Kendisi düşünüp verdiği bir

⁷² Burhaneddin التوضيح *Tercih-üt-tavzih*'i 799 senesi Şabanının dördüncü perşembe günü kuşluk vaktinde tamamladığını şöyle gösteriyor:

تم الكتاب الموسوم ترجيح التوضيح بحمد الله تعالى وميامن افضاله ضحوة يوم الخميس رابع شعبان سنة تسع وتسعين وسبعماية هجرية والحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله اجمعين حسبي الله لا اله الا هو عليه توكلت وهو رب العرش وكفى

Burhaneddin'in hâl-i hayatında ve 800 senesi Rebiulevvelinin on dokuzuncu pazartesi günü (10 Ocak 1398) kendisininin müsveddelerinden istinsah edilen nüshanın ketebesini şöyle yazdı:

تم النقل من المسودة السلطان البرهانية خلد الله تعالى سلطانه وأوضح برهانه يوم الاثنين في التاسع عشر من ربيع الأول سنة ثمانمائة هجرية

kararı bütün müşkilâta ve hattâ ümitsizliğe rağmen müdafaa etmiş ve muvaffak olmuştur. Yerine göre pek şedid ve amânsız, yerine göre yumuşak ve müsamahakâr olmuştur. Bütün muhiti ve içerisi kendisine düşman olduğu halde iradesini sarsmamıştır. Çok cesur ve kuvvetli bir şahsiyetti.

Kendisinde sabit bir fikir haline gelen hükümet ve devlet başkanı olmak hırsı neticesinde emeline nâil olmuştur. Bu arzusunu tatbik için kendi eliyle rakibini öldürmekten çekinmemiştir. Hükümdar olduğu zaman 37 yaşında idi.

Devlet başkanlığını elde ettikten ve Hacı Şadgeldi Paşa gibi en müthiş ve kudretli rakibini de bertaraf eyedikten sonra nâmına hutbe okutmuş ve sikke kestirmiştir. Saltanatı elinden aldığı yedi yaşındaki Eretna Hükümdarı II. Mehmed Bey'in küçüklüğüne binaen hayatına dokunmamış, onun bazı tahriklere âlet olmasını affetmiş, fakat on yedi, on sekiz yaşına gelmiş olan bu çocuğun vücudu kendisi için tehlikeli olduğunu görünce 792 H. (1390 M.) de onu öldürmüştür.

Daima asker kıyafetinde gezen, gençliğini ok atmak, ata binmekle de geçirmiş olan Burhaneddin, bütün muharebelerinde kuvvetlerinin başında bulunur ve heman çok zaman muvaffak olurdu. Hacı Şadgeldi Paşa'dan sonra, dahilde onun oğlu *Amasya* Emîri Ahmed, Ömer oğlu Cüneyd, *Erzincan* hâkimi Tahireten, *Şarkî Karahisarı* emîri Melik Ahmed, Tacüddin oğulları etraftaki Moğollar, Seydi Hüsam, Şeyh Necip gibi rakiplerle on sekiz sene uğraşan bu yorulmak bilmeyen hükümdar, bütün mücadelelerinde pek az taraftar kazanmış ve fakat bütün kudret ve zekâsiyle her fırsattan istifade ederek hasımlarına baş eğdirmiş ve kendisi durup oturmamıştır.

Devlet merkezi olan *Sivas*'ta bile kendisine karşı tertip edilen suikaslardan kurtulan, lütuf ve iyilik ettiği adamlardan fenalık gören Burhaneddin azim ve metanet ve cesareti sayesinde her müşkilâtı yenmeğe muvaffak olmuş ve fakat bu hâdiseler dolayısıyla şedid ve insafsız bir hale gelmiştir.

Yine bu on sekiz senelik saltanatı içinde iç düşmanlarından başka Karaman oğulları, Osmanlılar ve Mısırlılar gibi en kuvvetli devletlere meydan okumaktan çekinmeyen Sultan Burhaneddin, Karaman oğlunu tekrar tekrar mağlûp eylemiş, Osmanlılara karşı *Kırk-*

dilim muharebesini kazanmış, Mısırlıları *Sivas* muhasarasından çekilmeğe mecbur etmiştir.

Timurlenk'e karşı aldığı sert cephe Timurlenk'in elçisi Kutluşah'ı efendisinin yanına göndermeyerek mahfuzen Mısır Sultanı Berkuk'un yanına göndermesi ve kendisine oldukça yakın olarak *Mardin* ve *Urfa* taraflarında Timurlenk'ten çekinmeyerek meydan okuması hayrete şayan olup Timur'un da bu hakareti hazmetmesi dikkate ve taaccübe şayandır. Me'hazlarımızdan olan *Ikdül-cüman* :

“Kendisi gayet uluvv-i himmet ve şehamet sahibi idi. Ne Mısır Sultanına ve ne âl-i Osmana ve ne de Timur'a baş eğmedi ve muta-vaat etmedi” diyerek Burhaneddin'in cesaret ve nefsine itimadını göstermek istemiştir⁷³.

Sivas içindeki Mısır taraftarlarının ihanetiyle *Erzincan* kapısından Mısır kuvvetlerinin girdiğini duyunca maiyyetine aldığı kırk kişi ile yetişerek onları taretmesi hayrete ve kayda şayan hallerdendir.

Hayrullah Efendi Tarihi'nin beyanına göre, Yıldırım Bayezid'le uğraşmak için damadı olan Dulgadır oğlunu ittifakına almak üzere oğlu Alâüddin Ali'yi murahhas olarak o tarafa göndermiştir⁷⁴. Yine aynı tarihin rivayetine göre Burhaneddin, bir gün ümerasiyle konuşurken :

“Şecaat ve bahadırılıkta her biri diğerine faik dokuz bin süvari peyda eyledim; bu kuvveti on bine iblâğ eylesem Anadolu ülkesini bir ucundan diğer ucuna kadar zabteyledim; Osmanlı tabakasını yalnız Rumeli igrın'da bırakıp *Bursa*'yı ben alırdım”⁷⁵ demiş.

Bu sözde mübalâğa olsa bile Burhaneddin'in nefsine itimadını ve fitrî cesaretini gösterir. Zaten maktul düşmesine de bu ifrat cesareti sebep olmuştur.

Burhaneddin Ahmed, siyasetine hâle verecek bütün engelleri bertaraf eder ve zamanına göre en müthiş düşmanını affeyleyerek müdara eyler⁷⁶ ve muztar kalmayınca onlara dokunmazdı. İcabına göre şedid ve gaddar ve icabına göre de halim, mültefit ve mülâyimdi.

Dostlarına sonuna kadar hürmet ve riayet etmek, muhalefet edenlere evvelâ göz yumarak tekerrürü halinde haklarından gelmek

⁷³ *Ikd-ül-cuman (Ayni) Velîyyüddin Efendi kütüphanesi son cilt.*

⁷⁴ *Hayrullah Efendi Tarihi, c. V, s. 45.*

⁷⁵ *Hayrullah Efendi Tarihi c. 5, s. 44.*

⁷⁶ *Bezm-ü Rezm, s. 316.*

Burhaneddin'in siyaseti cümlesindendi. On sekiz sene, bazı kış mevsimleri de dahil olmak üzere, memleketinin dört köşesini elinde kılıç olarak dolaşmış yorulmamış, bıkmamıştır. Bununla beraber kendisine huzur vermeyen hasımlarından *Erzincan* hâkimi Tahirten, *Doğu Karahisar* Beyi Melik Ahmed ve *Taceddin oğulları*'na vefatından bir sene evvel göndermiş olduğu mektuplarla onları salâha dâvet etmesi kendisinin yorgunluğunu ve bunlarla didinmekten usandığını gösterir.

Bezm-ü Rezm'in mütalâasına göre Timurlenk, Anadolu ahvaline vâkıf birisinden Burhaneddin'in kuvvetini ve kendisine düşman olanları sormuş o şahıs da Emîr Mutahharetin beş bin, Karaman oğlu on bin, Mahmud Çelebi (Taceddin oğlu) altı bin, *Taşan oğlu* bin, Bafra valisi iki bin adamla düşmanı olduğunu söylemiş ve Moğol, Diyarbakır ve Şam Türkmenlerinden yirmi bin kadar süvari muhalifi bulunduğunu arz edince Timurlenk, bu nasıl adamdır ki yalnız başına bu kadar kuvvete karşı gelip onlara galebe ediyor, diye hayretini göstermiştir⁷⁷.

Burhaneddin zamanı vekayii ve Bezm-ü Rezm iyice tetkik edilince Burhaneddin'in bu kadar hasımlarına karşı galebesi herhangi bir hâdise üzerinde durmadan süratle hareketi ve galebesi hasmına göz açtırmamasıdır.

Timurlenk, Hindistan seferinde iken Burhaneddin'in vefatını duyarak memleketini kolayca ele geçireceği için memnun olması, Kadı Burhaneddin'in Timurlenk için de korkulacak bir hasım olduğunu gösterir. Timurlenk'in elçilerine hakaret etmesi, nâmesini yırtması, bir elçisini iade etmemesi *Mardin*, *Malatya*, *Urfa* taraflarında bulunan Timur'u her nedense *Sivas* üzerine çekmemiştir.

KADI BURHANEDDİN'İN ZİHNİYETİ

Burhaneddin Ahmed'in Mevlevî tarikatı müessisi Mevlânâ Celâlüddin Rûmî'ye hürmetkâr olduğunu ve Hazreti pîrin Mesnevîsinden tefeülde bulunduğunu ve hattâ Tacüddin oğulları üzerine olan *Niksar* seferine hareketten evvel Mesnevîden vaki tefeülünde :

« امیر تیمور ازین سخن تعجب نمود و روی بامرای خود کرد و گفت این چه مردست که تنها در برابر چندین هزار مرد استاده است و با مجموع بچنک و جدال معارض و مقابل و این جمله با وجود کثرت و فرت از فعالیت و مناچست او قاصر و او بر همه غالب و راجح » (*Bezm-ü Rezm*, s. 449).

هرجه آن خسرو کند شیرین کند
چون درخت تین که جمله تین کند

beyti Burhaneddin'in arzusuna muvafık çıktığını ve bunun üzerine *Niksar*'ın sulhen ele geçerek Burhaneddin'in Hazreti Mevlânâya karşı nezrini yerine getirdiğini Bezm-ü Rezm'den anlamaktayız.

Bundan başka Burhaneddin'in kendi mütemetlerinden Şeyh Yar Ali vasıtasıyla *Konya*'da Şeyh Sadrüddin Konevî türbesine bir çift kıymetli halı gönderdiğini ve türbede mücavir bulunan dervişlerin de bilmukabele Burhaneddin'e Şeyh-ı ekber Muhyiddin Arabî hattıyla bir *فصوص الحکم Fusûs-ül-hikem* hediye eylediklerini yine *Bezm-ü Rezm*'den öğreniyoruz.

Burhaneddin Ahmed *Fusus-ül-Hikem*'i mütalâa ederek tasavvufun feyzinden müstefit olduğunu ve bu merak saikasıyla tasavvufa dair bir hayli eser okuyup bu ilmin gavamızına vukuf peyda ettiğini yine *Bezm-ü Rezm* yazıyor.

Yine Burhaneddin'in İlm-i nücûma inandığını, bu ilme vakıf olan ve rüya tâbirinde de mahareti bulunan Bezm ü-Rezm müellifinin mütalâasından anlamaktayız. Bundan başka Burhaneddin Ahmed rüyaya, keşif ve keramete de pek mütekid idi, bunu Bezm ü Rezm'in bir çok yerinde görüyoruz, zaten diğer kaynakların bazılarında ehl-i hal olan dervişâna itibarını da görmüştük.

Bezm-ü Rezm'e göre Burhaneddin Ahmed, *Şam*'da Şeyh Mehmed Neyli'den Külliyyat-ı Kanunu okuyup bu fâzıl zatın derisinde takrirlerini hıfz ve zabt ederken bir gün Şeyh Mehmed Neyli'nin dersine bir derviş gelerek Mevlânâ'nın Mesnevîsinden bir kaç beyit okumuş. Epi zaman sonra ve Burhaneddin'in *Kayseri* kadılığı esnasında bu derviş *Kayseri*'ye de gelip Burhaneddin'le görüşmüş. Burhaneddin Eretna hükümdarı Gıyasüddin Mehmed Bey'in katliyle hasıl olan karışıklıklar sebebiyle bu dervişe ortalığı kimin yatıştıracağını sormuş. O da (taht senindir) diyerek Burhaneddin'e (Melik) diye hitap etmiş.

Burhaneddin Ahmed (Kutlu Şir) denilen bu zata pek ziyade îtimad ederdi, Kutlu Şir, Burhaneddin'in başına gelecek halleri vukuundan evvel haber vermiş ve bunlar da aynen çıkmıştır.

Kutlu Şir, Burhaneddin Ahmed'in Ali Bey'e vezirlik ettiği esnada ve takriben 781 H. (1379 M.) senesinde vefat etmiş ve Bur-

haneddin'e, *Kayseri*'de ikamet edip mutasavvifeden olan Ali Bey isminde bir zatla musahabet etmesini tavsiye eylemiştir.

Burhaneddin Ahmed Şeyh Ali Bey'in vefatını müteakip *Sivas*'ta bulunan hadit meşreb ve dürüst tabiatlı Şeyh Âdil ile dost olmuştur. Her ne tarafa gitse Şeyh Âdil'in tekkesine uğrar, kendisinden himmet isterdi. Şeyh Âdil'in takriben 784 H. (1382 M.) de vefatiyle Burhaneddin bu defa da (Mevlânâ Paşa) denilen ve halkın divâne addettiği biri ile görüşürdü. Burhaneddin, Mevlânâ Paşa'nın da kerametine mûtekit idi; Bezm-ü Rezm'de bu zata atfedilen olaylar vardır.

BURHANEDDİN AHMED ZAMANINDA TİCARET VE İMAR

Burhaneddin Ahmed memleketinde ticaretin inkişafına fevkalâde ehemmiyet vermiştir. Tüccar, mal ve hayatından emin olarak onun memleketine gelip giderdi, kendi saltanatını takviye için ne kadar gayret sarfediyorsa memleketinde ticaretin istikrarına da o kadar ehemmiyet veriyordu. Hattâ kendisinin parasız ve pek müzayakalı bir zamanında zengin bir tüccarın malının musadere edilmesi teklifini kemal-i nefret ve şiddetle reddetmiş ve tüccar mallarını yağma edenlere amansız düşman olmuştur. *Niksar* ve havalisinin yağma ve talan ile zürraa eziyet veren eşkıyanın tedib ve takibi için *Niksar* suyu üzerindeki (Cisr-i pelasan)ın iki ucunda burç yaptırmış ve içine muhafızlar koymuştur hattâ bir kış esnasında karlarla yolların kapanmasına bakmıyarak, haramîlik ile meşgul göçebeler üzerine giderek onları tedib eylediğini Bezm-ü Rezm yazmıştır.

799 H. (1396 M.) senesinde *Kayseri* valisi olan yeğeni Şeyh Müeyyed'i katl ve ona arka olan Karaman oğlu topraklarını vurduktan sonra avdet ederken tüccardan bir kısmı kendisine gelerek eşkıyanın, mal ve eşyalarını yağmaladıklarından şikâyet eylemeleri üzerine Burhaneddin Ahmed, bunların eşyasının istirdadı için mutemedlerinden birisini Dulgadır oğluna göndererek eşkıyanın aldığı tüccar eşyasının iadesini istemiş ve bu hususta şiddetli lisan kullanmıştır, hattâ Moğol ve Türkmen ümerasına ve saireye haber yollayarak bu eşyanın elde edilmesi için bir müddet hudutta bile oturmuştur ⁷⁸.

⁷⁸ Sultan (Burhaneddin)

جهت استخلاص اموال ایشان یکی را از معتمدان پیش پسر دلقدار فرستاد و در استرداد آن اہتمام بلیغ مبذول داشت و گفت اگر مال مسلمانان باز نکرده اند و عناد و لجاج پیش گیرد

Ömer oğlu Cüneyd'in hacıların para ve eşyalarını aldığını öğrendiği zaman derhal Cüneyd'in üzerine yürüyerek Cüneyd'i *Kayseri*'de şiddetli muhasara etmişti.

Burhaneddin Ahmed zamanında memleketin imarına lüzumu derecesinde ehemmiyet verilmemiştir. Sebebi de müşarün-ileyhin mütemadiyen hasımlariyle uğraşmasından îmar cihetine bakamamasıdır. Bununla beraber mümkün olduğu kadar *Tokat*, *Kazâbâd*'ın imarı düşünülmüş ve *Zile*'de de bir medrese yapılmıştır.

Sultan Burhaneddin *Turhal* kalesinin yanında bir kale yaptırarak bu havalinin emniyetini arttırmış bundan başka, bir müddet sonra, *Turhal* imaretinin harap olması üzerine yeniden bir imâret yaptırmıştır.

Amasya'yı sukut ettirmek için, o civarda tavsiye edilen harap bir kaleyi tamir ettirmiş, Osmanlıların tehdidine maruz kalan *Kırşehir* kasabasının etrafını surla çevirmiştir.

Burhaneddin Ahmed zamanında *Kayseri*'de yapılmış bir çeşme vardır. Bu çeşme *Kayseri*'nin *Kapan Hanı* ismi verilen *Pamuk Hanı* civarındadır. Girift sülüs hatla üç satır üzerine hakkedilmiş olan 792 H. (1380 M.) tarihli kitabe şudur :

- ۱ — بنا هذه العماره المسيلة العين في أيام دولة السلطان العالم العادل برهان الدنيا والدين
 ۲ — السلطان أحمد أنارالله برهانه من يدى المسما الأمير المقبول مظفرالدولة والدين
 الشيخ مؤيد
 ۳ — زیدت دولته وهو صدقاة مولاہ السلطان في شهر سنة اثنين وتسعين وسبعائة

Bu çeşmeyi Sultan Burhaneddin Ahmed'in kız kardeşinin oğlu *Kayseri* valisi Şeyh Müeyyed, sultanın sadakası olmak üzere yaptırmıştı. Şeyh Müeyyed'in lâkabının *Muzafferüddin* olduğu anlaşılıyor. Yukarılarda görüldüğü üzere *Şeyh Müeyyed*, Karaman oğlunun teşvikiyle dayısına karşı isyan etmiş ve teslim olduktan sonra da 799 H. (1396 M.) de katledilmiştir.

Sultan Burhaneddin Ahmed zamanında *Tokat*'a tâbi *Turhal* nahiyesinin bir saat kadar doğusunda bulunup evvelce büyücek bir kasaba iken bu gün otuz haneli bir köy olan *Tazyâ* kariyesin-

چنان دانندکه در معرض قهر و سخط ما خواهند آمد و عنقریب بر سرايشان خواهم تاخت
 و مکافات اعمال ايشان بديشان رسانيد ايلچی را برين جمله روانه ساخت و بدعوت امرای مغول
 و نورگان و سائر و اجناد و احشام ايلچيان فرستاد و مترصد وصول آن طوائف در آن حدود
 اقامت نمود ...» Bezm-ü Remz, s. 533

de ilk defa Eretna hükümdarı Ali Bey zamanında 777 H. (1375 M.) de Hacı Yusuf tarafından yaptırılmış olan zaviye, Sultan Burhaneddin zamanında ikinci defa tamir olunmuş ve vakfiyesi de kitabeye hakkedilmiştir. Burada zaviyeden başka bir de türbe olup onun kapısının üzerindeki 790 H. (1388 M.) tarihli kitabe de Sultan Burhaneddin zamanına aittir. Zaviye ve türbe Kayserili Yusuf tarafından yaptırılmıştır. Beş satır üzerine olan kitabe Eretna kısmında Ali Bey'den bahsedilirken not olarak yazılmıştır.

Kitabedeki 777 (1375) tarihi Eretna hükümdarı Sultan Ali bin Mehmed bin Eretna'nın hükümeti zamanını gösteriyor. Sultan Burhaneddin'in hükümdarlığı 782 H. (1380 M.) den başlar. Demek oluyor ki, Burhaneddin Ahmed kitabeye tesisin yapıldığı tarihte hükümdar bulunan Ali Bey'in adını ve ikinci defa da, zaviyenin tecdidi Burhaneddin'in hükümdarlığı zamanına rastladığı için, Burhaneddin'in adını koydurmuştur.

Yine buradaki türbe kapısının üzerinde de şu kitabe vardır:

وقف جميع الكرم المنسوب الى الحاج
يوسف على مصالح دارالحفاظ في سنة تسعين وسبعائة

Bu da 790 H. (1388 M.) de Burhaneddin Ahmed zamanına aittir. Bu kitabelerden anlaşıldığına göre cami ve türbe Burhaneddin'in hükümdarlığı zamanında tamir veya tecdit edilmiştir. Buradaki türbede kabrin baş tarafına konmuş olan asıl cami kitabesi, Eretna hükümdarı Gıyasüddin Mehmed bin Eretna zamanına aittir.

SULTAN BURHANEDDİN AHMED'İN ŞİİRLERİ

Değerli, müdekkik bir âlim olan Burhaneddin Ahmed'in ilmi eserlerinden başka Türkçe, Arapça ve Farsçada da büyük bir şair olduğunu, ondan bahseden kaynaklar kaydederler. Türkçe şiirleri Âzerî lehçesi üzeredir. Altıyüz sekiz sahife olan divanının 581 sahifesi gazeliyat, dört sahifesi rübaî ve 23 sahifesi de Tuyuglar'dan mürekkeptir. Divanındaki Türkçe şiirleri lisan itibarıyla ibtidaî olmakla beraber, bunların içinde samimî olanlar ve Burhaneddin Ahmed'in cidalcu ruhunu aksettiren nazımlar, şühane ve âşıkane parçalar görülür.

Burhaneddin Ahmed'in Türkçe divanı hem Türk nazmı ve hem de filoloji ile iştilal edenler için tetkike değer bir eserdir. Burhaneddin'in divânının kendi zamanında ve 796 H. (1393 M.)

senesinde kâtib-i Sultanî Halil ismindeki kendi kâtibi tarafından yazılmış yegâne nüshası British Museum'dadır ⁷⁹. *İstanbul*'da Ayasofya kütüphanesindeki *Bezm-ü Rezm* adındaki Kadı Burhaneddin Ahmed'in tarihinin yazısı da bu, kâtib-i Sultanî Halil'in yazısıdır. Burhaneddin Ahmed'in divanının bir kısmı tab'olunmuştur. Sultan Burhaneddin Ahmed'in bir gazelinden :

*Yürekte gözlerinün yâresidir
Gönül hod aşkının bîçaresidir
Uzun geceler içinde bu gönlüm
Müsel sel zülfünün avâresidir.
Dedim zülfi gider halünü göster
Dedi uzatma gül yüz karesidir.*

Diğer bir gazelinden :

*Bugün gönlüm yine divâne geldi
Veli âkil degül divâne geldi.
Gözüm merdümlük edip döktü yaşın
Nigârın yoluna merdâne geldi.
Kani keysusu çevkânı nigârın
Ki gönlüm gûy olub meydana geldi.
Bişürdüm can verip vaslın yemişin
Ayrırma çûn leb-ü-dendâne geldi
Sağunı görse müslim olsa kâfir
Yüzün müşrik görüp îmâna geldi.*

⁷⁹ Bezm-ü Rezm gibi Burhaneddin'in kendisi için yazıldığı tahakkuk eden British Museum'daki yegâne nüsha on dokuzuncu asrın son yarısında *Anadolu*'da seyahat eden İngiltere Sefareti kâtiplerinden (Tamas Hüyüz) adında bir zat tarafından ele geçirilmiş ve kendisinin vefatından sonra British Museum tarafından satın alınmıştır. Divanın baş tarafında:

من كلام السلطان العالم العادل المنعم الباذل مظهر الأخلاق النبوية و مظهر الملة المصطفوية
سلطان السلاطين خلاصة الماء والطين برهان الحق والدين المؤيد بتأييد الأحاد الصمد أبو الفتح
احمد بن محمد خلد الله سلطانه و أوضح على العاملين برهانه

ibaresi vardır. Divanın sonunda da :

رحم الله من دعا لهم بالرحمة من سنة ست و تسعين
و سبعمائة حامداً لله تعالى على نعمة
و مصلياً على نبيه محمد و اله
و مسلماً تسلياً
٧٩٦
سنة

ibaresiyle divanın 796 H. (1393 M.) de tertip edildiğini gösteren kitabe vardır.

*Dedi gönlünde ne vardır dedim hem
Dedi gözünde ne vardır dedim nem
Dedi nedir bu âlemde muradın
Dedim bir dülber-i zibay-ı hemdem
Çu derdin böyle muzmerdir gönülde
Niçun olmaz canun canıma müdgam*

Bir rübaîsi :

*Ol göz ki yüzün görmiye göz dime ana
Şol yüz ki tozun silmiye yüz dime ana
Şol söz ki içinde sanema vasfın yoh
Sen bâd-ı heva tut söz dime ana*

Diğer rübaîsi :

*Dilberin işi itab -ü- naz olur
Çeşm-i cadu gamzesi gammad olur
Ey gönül sabret tahammül kıl ana
Yare erişmek işi az az olur*

*

*Yoluna can veren canbaz imiş
Aşk eri maşukuna demsaz imiş
Gizleyim der idi âşık razını
Göz yaşı yüz sarusu gammad imiş*

Sultan Burhaneddin Ahmed'in Arapça şiirlerini Arap edebiyatı ile iştilal eden müdekkik ve mütehassıs zevat pek kuvvetli ve pek samimî buluyorlar. Ayasofya kütüphanesindeki (*İksir-üs-saadât fi esrar-il-ibadât*) isimli eserinin sonundaki naat-ı nebevîsi bu cümledendir :

رويدك يا حادى فاعيت مطيى
عن السير فى أوصاف خير البرية
بروحى باز تنزل نحونا
ليصطلا دنا من حضرة الأحديّة
حقيقتّه أصل الحقايق كلها
و أول عين غيبت من هوية
حقيقتّه لو لم تكن أحديّة
فانى له من صورة أحمدية

مدحتك لا وحدي بل الله مادح⁸⁰
لعينك في مدحي بسر المعية⁸⁰
فيا سيدي لولاك لولاك لم تكن
ولم يفترق أمنية عن منية
فلاكون الامن جمالك نوره
وان كنت في قنذيلة آدمية
لك الكون أجزاء وان شيت قل قوى
وقد صرت معدوداً من العالمية
يصلى عليك الله يا سيدي الورى
ويا راقى العلياء في الاكلية

Bu naat-ı şerifin tercümesi :

“Ya hâdi! benim bindiğim hayvan eşref-i mahlûkat olan Resûl-i Ekrem’in evsaf-ı seniyesinden yorulmuştur, yavaş sür. Bizi hidayet ile saydıçün makam-ı ahadiyetten bu âlem-i süfliye tenezzül eden o lâhutî şaha ruhum feda olsun. Onun hakikat-i muhammediyesi bütün hakayikin aslıdır ve zât-ı mutlaktan ibtida kendisini gösteren odur.

Eğer Hakikat-i Muhammediyye, ahadiyet olmasaydı suret-i Ahmediyeye ana nasıl telebbüs edebilirdi. Ben seni methediyorum. Yalnız ben değil Allah bile. Allah, sırr-ı maiyyet hasebiyle⁸⁰ medihte benimle beraberdir. Ya Seyidî, ey efendim sen olmasaydın biz de olmazdık. Ümit ile ölüm de yekdiğerinden farkolunmazdı.

Sen bünye-i âdemden gelmiş olsan bile senin cemalinden nur almayan hiçbir mevcut yoktur. Efrad-ı kâinat senin hakikatinin cüzleridir, istersen kuvasıdır de. Halbuki sen o efrad-ı âlemden madud oluyorsun.

Ey kâinatın efendisi ve ekmeliyette, en yüksek makama taali etmiş olan Nebî-i zîşan. Allahü taâlâ sana salât ve selâm etsin.

Burhaneddin Ahmed’in *İksir-üs-Saadat*’ın sonunda birkaç naat-ı şerifi daha vardır birbirinden güzeldir”.

⁸⁰ سر معيت (ان الله معى) (ان الله مع المحسنين) Sırr-ı maiyyet (ان الله معى) âyeti kerimele-
rine işaretir.

SULTAN BURHANEDDİN AHMED'İN SIKKELERİ

Burhaneddin Ahmed'in sikkeleri az bulunmaktadır. Görülen sikkeleri merhum Ahmed Tevhid Bey üstadımız tarafından Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuasında neşredilmiştir :

		ابو بكر
diğer yüzünde	المسمى العالمى العادل البرهانى خلدالله ملكه	لا اله الا الله محمد رسول الله ضرب سيواس
		۱۳۳۰

Bu gümüş sikkenin aynı bir sikke daha vardır.

Bundan başka Sultan Burhaneddin'in *Maden* şehrinde⁸² kesilmiş bir gümüş sikkesini Ahmed Tevhid Bey, merhum Mahrukî zade Cafer Bey'in koleksiyonunda görerek suretini alıp yine Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuasında neşreylemişlerdir ki şudur :

		ابو بكر
	الملكى العادل العالمى البرهانى خلدالله ملكه	لا اله الا الله محمد رسول الله ضرب معدن
		۱۳۳۰

ALÂÜDDİN ALİ BEY

Alâüddin Ali, Sultan Burhaneddin'in Abbas ve Mehmed'ten sonra doğan üçüncü oğludur ve takriben 786 H. (1384 M.) senesinde doğmuştur. Bu esnada babası *Zile*'de bulunuyordu.

Burhaneddin Ahmed katlolunduğu zaman hayatta kalan oğlu yalnız Alâüddin Ali idi ve o tarihte on beş yaşında kadar bulunuyordu. Babasının son senelerinde ve 799 H. (1396 M.) de Şeyh Müeyyed'in yerine *Kayseri* valiliğine tayin olunmuştu.

Burhaneddin Ahmed'in 800 Şevval (1398 Temmuz) da katli üzerine bu halden müteessir olan Sivas ileri gelenleri ve emîrler, oğlu Alâüddin Ali'yi hükümdar ilân eylediler.

⁸² *Akdağ Madeni kazasıdır. Burhaneddin Ahmed, Amasya Emiri Ahmed'e karşı askerî harekâta bulunarak burayı muhasara ve zabteylemiştir.*

Burhaneddin Ahmed'i öldüren Karayöyük Osman, *Sivas* üzerine gelerek şehrin kendisine teslimini istediye de Sivaslılar red eylediklerinden Osman da şehri muhasara etti⁸³.

Bunun üzerine Sivaslılar civardaki Moğollardan yardım istediler. İmdada gelen Moğol kuvvetleri Kara Osman'a karşı iptida mağlûp oldularsa da sonra getirttikleri yeni kuvvetlerle galip geldiler, Osman Bey de Sivas muhasarasını kaldırıp çekilmeğe mecbur oldu.

* * *

İşte bu sırada Timurlenk'in Anadolu'ya gelmesi tehlikesi baş gösterdi. Bundan başka Kara Osman Bey, *Erzincan* hâkimi Muta-haretin, Dulgadır oğlu *Sivas*'ı elde etmek istiyorlardı. Dulgadır oğlu Nâsırüddin Bey, Burhaneddin'in damadı olmak cihetinden burayı elde etmeğe kendinde daha ziyade hak görüyordu. *Sivas* ahalisinin başlarında onları sevk ve idare edecek bir baş yoktu. Ahali istişare ederek bazıları, şehri Karaman oğluna, bazıları Mısır sultanlığına ve bir kısmı da Osmanlı'lara teslim etmeyi ileri sürdüler. Nihayet *Sivas*'ın Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid'e verilmesi kararlaştı. *Amasya*'nın Sultan Bayezid'in elinde bulunmasının da bunda tesiri vardı.

Sivas âyanından bir kısmının *Amasya*'ya giderek Bayezid'e *Sivas*'ı işgal etmesini teklif eylediklerini Hadidî tarihi şöyle anlatıyor :

<i>Amasya tamam oldu müsahhar</i>	<i>Vilâyet cümle olunca mukarrer</i>
<i>Sivas'ın geldi âyânı erişti</i>	<i>Cemii şahın âyağına düştü</i>
<i>Dediler Şâha ey sultan-ı âdil</i>	<i>Vilâyet kaldı hâlî gel kerem kıl</i>
<i>Bize Şeh Kadı Burhaneddin idi</i>	<i>Vilâyet emen ile hoş sakın idi</i>
<i>Ecel irüp fenadan rihlet etti</i>	<i>Uruş terkin beka mülküne gitti</i>
<i>İşi adl idi halk olmuştı mesrur</i>	<i>Makamını eylesun Allah pür nur</i>
<i>Yerinde lik yarar oğlu yoktur</i>	<i>Adumuz her taraftan mülke çoktur</i>
<i>Şehin almıştı kızın Şâh-ı Türkman⁸⁴</i>	<i>Bu tahta ol havale oldu el'an</i>
<i>Kati zâlimdir ol Türkman-ı gümrah</i>	<i>Medet ir bize ey âli Şehinşah</i>
<i>Hemandem göçtü sultan tuttu râhı</i>	<i>Sivas'ın üstüne sürdü sipâhı</i>

⁸³ İbn Hacer Askalanî'nin (انباء العمر با بناء العمر) *Enbâ-ul-gumr bi-ebnâ-il ömr* isimli tarihi Kara Yölük'ün Burhaneddin Ahmed'i katlettikten sonra askerinin peşine düşerek *Sivas*'ı aldığını ve Burhaneddin'in oğlunun Rum Padişahına (Osmanlı hükümdarına) giderek onun yardımıyla Kara Yölük'ü *Sivas*'ta muhasara eylediğini ve Kara Yölük'ün nihayet *Sivas*'ı terk ile kaçarak Burhaneddin'in oğlunun *Sivas* emirliğinde kaldığını yazmaktadır.

⁸⁴ Hadidî'nin *Şah-ı Türkman* dediği Dulgadır oğlu Nâsırüddin Bey'dir. Burhaneddin Ahmed kızının birini kayınbiraderi Sülü Bey zade Nâsırüddin Bey'e vermiştir.

Sivas'ı işgal eden Yıldırım Bayezid, bizzat *Sivas* işgalinde bulunan Şiletberger'in yazdığına göre orayı oğlu Çelebi Mehmed'e verdi. Sâbık emîr Alâüddin Ali, eniştesi bulunan Dulgadır oğlu Nâsırüddin Bey'in yanına gönderildi⁸⁵.

* * *

Alâüddin Ali'yi Osmanlı tarihleri (Zeynelâbidîn) ismiyle zikrederler. Zeynelâbidîn yani Alâüddin Ali'yi bir az müddet sonra Osmanlı devleti hizmetinde ümeradan olarak görüyoruz. Sultan II. Murad zamanında Karaman oğlu üzerine yapılan seferde Alâüddin Ali de bulunmuştur. 846 H. (1442 M.) de vefat etmiştir⁸⁶.

Alâüddin Ali'nin evlâdı hakkında şimdilik bir bilgimiz yoktur. Burhaneddin Ahmed'in kızı Rabia Hatun'un zevci Mezid Bey bin Hacı Bey Yıldırım Bayezid'in esaret ve Osmanlı devletinin parçalanmasından sonraki karışıklık esnasında bir ara *Sivas*'ı elde etmişti.

Alâüddin Ali Bey namına yazılmış *Tuhfe-i Alâiye* isiminde manzum Farsca bir lûgat vardır. Bu eserin müellifi *İbn-ül-Bevvab* (Kapıcı oğlu) Mehmed olup o asırlarda Anadolu'da resmî ve ilmî lisanın Farsca olmasına mebni bu eseri Alâüddin Ali'ye Arapçayı Farsca izah için fars diliyle yazılmıştı⁸⁷.

⁸⁵ *Aşık Paşa zade tarihi*, s. 73 ve *Tâc-üt-tevarih*, c. I, s. 134. *Hayrullah Efendi tarihi*, Yıldırım Bayezid'in Amasya'ya vürudu esnasında maiyyetinin nasihati üzerine Alâüddin Ali'nin Bayezid'e iltica ederek kendisine timar verildiğini ve Dulgadır oğlunu itaate davet için onun nezdine gönderdiğini beyan ediyor (C. V, s. 45) Neşri Tarihi de şöyle der: "ol esnada Kadı Burhaneddin bir vakıaya uğrayıp oğlu yerine geçti. *Sivas* halkı hünkâra haber gönderip Sultanım gelsin bu vilâyeti zabtetsin deyu bir adam gönderdiler. Hünkâr *Amasya*'ya varıcak sahibi (yani *Amasya* emîri Ahmed) istikbal edip şehri teslim etti. Zira Kadı Burhaneddin anı incitmişti. Andan hünkâr *Sivas*'a yakın varıcak Kadı Burhaneddin oğlunu Dulgadır oğlu Nâsırüddin Bey'e gönderdiler, zira Kadı Burhaneddin Dulgadır oğluna kız vermişti.

⁸⁶ *Tâc-üt-Tevarih* c. I, s. 372 ve *Müneccimbaşı Tarihi*, c. III, s. 356.

⁸⁷ Nitekim Burhaneddin Ahmed vekayiini yazan Aziz Esterâbâdî, eseri Arapça yazacak iken Memâlik-i Rum'da Fârisî taammüm etmiş ve resmî muamelât Farsca olduğundan dolayı eserini Farsça kaleme aldığını söylüyor (*Bezm-ü Rezm*, s. 537).

Tuhfe-i Alâî, Hamidiye kitapları arasında ve Lala kısmında 644 numaradadır. On sekiz yaprak olan *Tuhfe-i Alâî*'nin her sahifesi on bir beyittir. Eser, Alâüddin Ali'nin Arapça öğrenmesi için yazıldığına göre Burhaneddin'in sağlığında yazılmış olduğu anlaşılıyor⁸⁸.

KADI BURHANEDDİN EVLÂDINA AİT KİTABELER

Burhaneddin Ahmed'in vefatı sebebiyle medfun olduğu Sivas'taki türbesinden bahsetmiş ve kabrinde kitabe bulunmadığını zikretmiştim. Bu türbe, Sivas'ın Kayseri Kapısı tarafında olup gördüğüm zaman üstü ahşap, harap ve etrafı âdi duvarlı idi. Bu türbedeki sandukaların sonradan Sivas Gök Medresesindeki müzeye nakledilmiş olduğunu öğrendim. Sanduka beş olup üçünde yazı vardır. Yazısız sandukalardan biri büyük olup Kadı Burhaneddin'e aittir. Sandukalar mermerdir. Yazılı sandukaların kitabeleri şunlardır :

- ۱ — وفات ... سلطنت در آسمان جلالت مرحوم و مغفور
 ۲ — محمد چلبی بن السلطان العادل برهان⁸⁹ ...
 ۳ — يوم السبت في التاريخ والعشرين شوال سنة ثلث و تسعين و سبعمائة

Diğer sandukanın bir tarafında :

انتقلت من دار الغنايه الى دار الباقية الست المرحومة المغفورة حبيبه بنت

Sandukanın diğer tarafında :

السعيد الشهيد سلطان برهان الدين طابت ثراها الشهيرة سلجوق خاتون في تاريخ خمسين وثمانمائة

⁸⁸ Tuhfe-i Alâî'nin mukaddemesinden:

اما بعد چنین نقاش این صور و نقاد این ددر المفتقر الى الله الوهاب محمد المشتهر بابن البواب احسن الله خاتمة که چون حضرت شهزاده جهانپان نور چشم عالمیان در صدف جلال و درى ذلك فضل و افضال باکوره باغ سلطنت ثمره شجرة دولت ماه سپهر حسب و مهر فلك نسب علاء الدولة و الدين على بن السلطان الاعظم و الخاقان المعظم مالك رقاب الامم مولى ملوك العرب و العجم ظل الله في الارضين برهان الدنيا و الدين خلدا الله سلطانه و اوضح على العالمين برهانه در لغت منظوم رغبتی بود ... چون این دلبر رعنا بعنایت حق تعالی بانتهای رسید بتحققة علائی موسوم کشت تا بسمت آن قبول یافته ازو صمت حول مبرا کردد اصحاب هنراکر بر نقصانی مطلع کردند تشریف اصلاح فرمایند

پس ازین زبجر معنا بعنایت خدای
 ز قلم کهر بریزم پی تخفئه علای

⁸⁹ Burhaneddin ismini havi parça kırılmıştır. Bu parçayı sonradan Sivas lisesi müdürü bulunduğu sırada merhum Rıdvan Nâfiz Bey bularak Lise müzesine koymuştur.

Yine burada Kadı Mehmed Çelebi kabrine ait bir kitabe varsa da isim ve tarih yerleri okunamıyor. Belki Burhaneddin'in zevcelerinden birine aittir.

Bir de *Tokat*'ta Burhaneddin Ahmed'in 830 H. (1426 M.) de vefat eden kızı Râbia Hanıma ait bir kabir olup kitabesi şudur: Baş taşında — رابعه بنت السلطان — ٢ — برهان الدين طابت ثراها

٣ — و جعل الجنة مثواها

Ayak taşında :

١ — في جاذى الاول — ٢ — لسنة ثلثين وثمانمائة

Bunun yanında zevci Mezid Bey bin Hacı Bey medfun olup o da 836 H. (1432 M.) senesinde vefat etmiştir⁹⁰.

Şu halde *Sivas*'taki türbede medfun olanlardan biri 29 Şevval 793 (29 Eylül 1391) de vefat etmiş olan Mehmed Çelebi, diğeri ise Selçuk Hatun namı ile marufe ve 850 H. (1446 M.) de vefat eden Habibe Hanım'dır.

* * *

Burhaneddin Ahmed civar hükümetleri ile sıhrî münasebet tesis etmiştir. Dulgadır oğlu Süli Bey'in kızını aldığı gibi onun oğlu Nâsırüddin Bey'e de kızını vermek suretiyle iki taraflı akrabalık kurmuştur.

Burhaneddin'in *Amasya* emîri Hacı Şadgeldi Paşa'nın oğlu Emîr Ahmed'in kızıyla de evlenmesi takarrür ederek bu hususta kendisine müracaat vâki olduğu sırada *Sinop* emîri Candar oğlu İsfendiyar Bey'in, Burhaneddin'e gönderdiği hediyelerin Emîr Ahmed tarafından zabtedilmesi bu münasebetin teessüsüne mâni olmuştur⁹¹.

Yine Burhaneddin Ahmed'in *Ordu*, *Giresun* havalisi emîri bulunan Hacı Emîr zade Süleyman Bey'in ailesinden bir kız almak suretiyle vefatına kadar o aile ile dostâne münasebetini idame eylemiştir⁹².

Bezm-ü Rezm Kitabeler (Birinci kısım) Vakfiye, Sivas şehri, Lütfi Paşa Tarihi, Arifi Paşa'nın Dulgadır oğulları makalesi Tâc-üt-Teva-

⁹⁰ Tokat'taki bu iki kitabe için birinci kısım kitabeler adlı kitabımıza müracaat edilmesi s. 48.

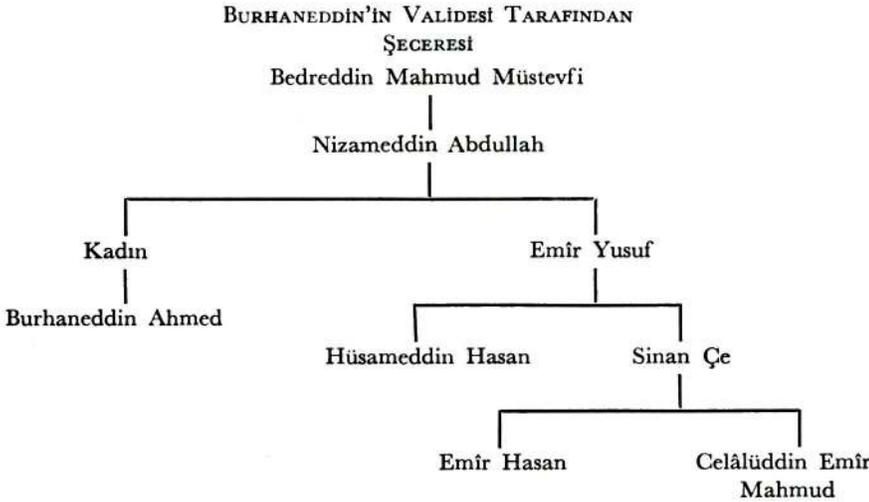
⁹¹ *Bezm-ü Rezm*, s. 413.

⁹² *Bezm-ü Rezm*, s. 433.

rih, Neşrî, Âşık Paşa zade'ye nazaran Kadı Burhaneddin Ahmed'in silsilesi :

Burhaneddin Ahmed'in ana tarafından olan silsilesini gösteren vakfiye (Bedreddin Mahmud bin Celâleddin Mahmud Çelebi) tarafından 814 Şaban (1411) de tertip ettirilmiştir. Bu vakfiye bize Sivas kasabası haricinde Bedrüddin Mahmud'un âbâ ve ecdadının medfun olduklarını gösteriyor. Bunların kabirleri Sivas'ta (*Ahi Hasan el-Ahmedî*) zaviyesinde olup bu zaviyede *Emîr Şemseddin Ahmed Çelebi* zaviyesine muttasıl imiş⁹³.

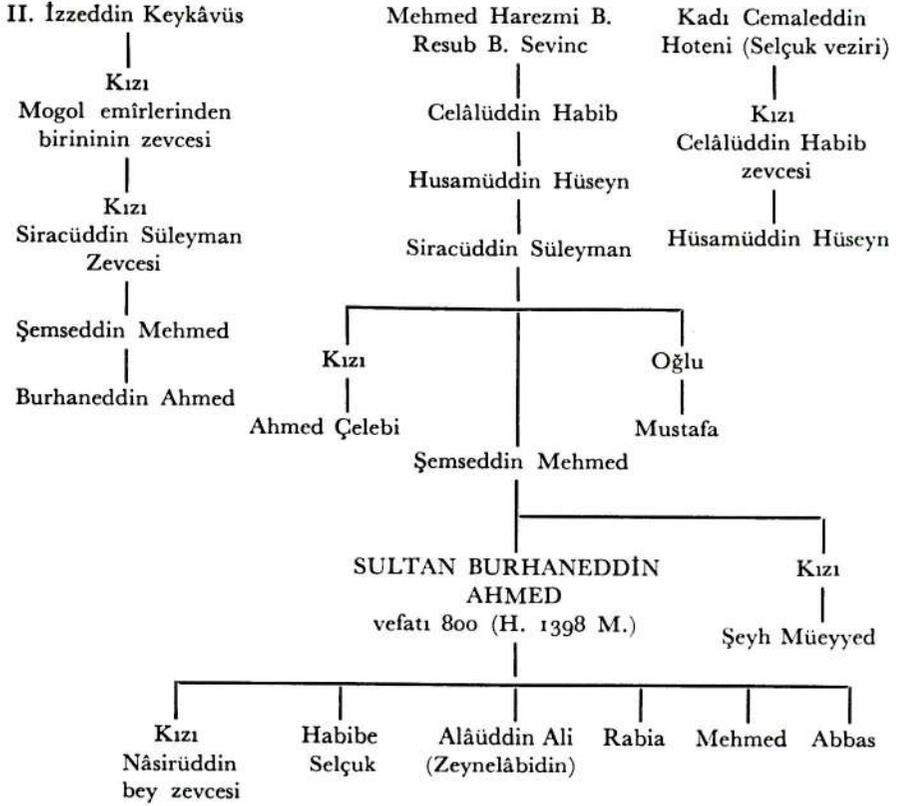
Yine vakfiyede *Tokat'ta Erenler* dağındaki türbede Bedreddin Mahmud'un amcasıyla evlâdının medfun oldukları görülüyor. *Yıldız* kasabası kurbindeki türbede de vâkıfın bizzat sulbi oğlu medfundur⁹⁴.

⁹³ *Vakıflar Umum Müdürlüğü Mukataa defteri* 4, s. 58.

⁹⁴ *Mukataa defteri* 4, s. 58 Vakfiyenin baş tarafından :

«... الأمير الأعز الكبير والصدر المحترم الخطير... مؤتمن الملوك والسلاطين بدر الدولة والدين محمود چلبى ابن امير المرحوم الدارج الى رحمة الله تعالى جلال الدين أمير محمود چلبى ابن الصدر الشهيد المرحوم المختص من... الرحمن سنان الدين ابن أمير يوسف چلبى ابن المرحوم نظام الدين عبدالله چلبى ابن نظام المملكة المغفور له بدرالدين محمود المستوفى فى المالك الرومية ادم الله عزه...»

ERETNA VE KADI BURHANEDDİN DEVLETLERİNİ YAZARKEN GÖRÜLEN ESERLER

Nihayet-ül-İreb نهاية الارب

Ahmed Şehabeddin İbn Abdül-Vehhab Nüveyri. Köprülü Kü-tüphanesi 1188, 1189.

el-Menhel-üs-sâfi el-müstevfi
المهل الصافي المستوفى بعدالواقى
Ebûl-Fida أبو الفدا

Cemaleddin Yusuf ibni Tanrıberdi. Nuru osmaniye 3428, 3429
Matbu nüsha

el-Vâfi bâ'del-vefeyat الواقى بعدالوفيات

Salâhüddin bin Aybek es-Safedî.
Yeni Cami Turhan Sultan 252.

- Kitabüs-sülûk li marifetid-düvel-i Makrizî. Fatih 4385, 4388 ve Aya-
vel-mülûk sofya 3370, 3371 ve Köprülü Kü-
تارىخ ابن الوردى كتاب السلوك لمعرفة الدول والملوك
تارىخ ابن الوردى Ebûl-Fida zeyli. Matbu nüsha
C. II.
- en-nücum-üz-zâhire fil Mülûk-il- Tanrı Verdi. Ayasofya 4497 ve
MısruK-Kahire النجوم الظاهرة فى ملوك
المصري والقاهرة Köprülü 1188.
- Düretül eslâk fi-Devletil-Etrâk Nureddin Hasan el-Halebî. Yeni
درة الأسلاك فى دولة الأتراك Cami Ahmediye Kitapları 849.
Karaman Tarihi Şikârî. Matbu nüsha ve Üniver-
site Kütüphanesi yazması 14106.
- Âyân-ül-asr ve âvan-ün-nasr Selâhüddin Safedî. Ayasofya Kü-
اعيان العصر و أعوان النصر tüphanesi 2963, 2970.
- Zübdet-üt-tevârih زبدة التواريخ Hâfız Ebrû. Fatih Kütüphanesi.
Mesalikül-ebzar مسالك الأبصار Şehabeddin Ömerî. Teşner neşri.
İbn Batuta Seyâhatnâmesi Şerif Paşa tercümesi.
- Ikd-ül-cümân عقد الجمان Aynî. Veliyüddin Efendi kitapları.
Ed-Dürerül-kâmine الدرر الكامنة İbn Hacer Aksalânî. Veliyyüddin
Efendi kitapları.
- Enba-ül-gumr fî ebna-il-ömr İbn Hacer Askalânî. Veliyyüddin
ابناء الغمر فى ابناء العمر Efendi kitapları.
- Bezm-ü Rezm (matbû) بزم و رزم Aziz Ester-âbâdî.
İbn Haldun Tarihi Abdurrahman ibn Haldun. Mat-
bu nüsha. C. V.
- Subh-ul-Â'shâ صبح الاعشى Mısır'da matbu. Ahmed b. Ali
Kalkaşendî.
- Sivas Şehri Rıdvan Nafiz ve İsmail Hakkı.
1928.
- Eretna ve Kadı Burhaneddin ta- Yazan meçhul
rihçesi
- Kayseri Şehri Halil Edhem
Câmi-ud-düvel جامع الدول Müneccimbaşı Ahmed Efendi. U-
mumî kütüphane.

- Tarih-i Osmanî Encümeni'nin Necib Asım-Mehmed Arif Beyler. Osmanlı Tarihi.
- Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuaları
- Meskûkât-ı İslâmiye Kataloğı Ahmed Tevhid. Kısım-ı râbi.
- Tarih-i Olcayto تاريخ اولجايتو Ayasofya Kütüphanesi 3019.
- Matla-us-sâdeyn مطلع السعدين Kemaleddin Abdürrezzak (Esad Efendi kitapları) Nr. 2098.
- ed-Dürret-ül-müntehab fî tekmi-let-i Tarih-i Haleb İbn Hatib en-Nâsırî. Lâleli Kütüphanesi, İbrahim Paşa kitapları 922.
- الدرة المنتحبه في تكملة تاريخ حلب
- Düstur-nâme دستور نامه Enverî (Prof Mükrimin Halil Yinanç neşri).
- Camiüt-tevârih zeyli جامع التواريخ ذيل توارخ زيلي Nur osmaniye Kütüphanesi 3271.
- Tevârih-i mülûk-i mâzî توارخ ملوك ماضي Millet Kütüphanesi.
- Acaib-ül-makdûr عجائب المقدور İbn Arabşah. Nur osmaniye 3393 ve Mısır basması nüsha.
- Mecma'ul-ensab مجمع الأنساب Yeni Cami kitapları, birinci kısım 909.
- Amasya Tarihi Hüseyin Hüsameddin Efendi. Matbu.
- Düvel-i İslâmiyye Halil Edhem
- Şakayık-ı Nûmâniye tercümesi Mecdî. Matbu.
- Hayrullah Efendi Tarihi C. V. Matbu'.
- İcabet-üs-sâil ilel-mârifet-ir-resâil. Paris Millî Kütüphanesi Arapça yazmaları 4437.
- اجابة السائل الى المعرفة الرسائل
- Zeyl-ül-vâfi fi-l menhelis-sâfi İbn Şühbe tarihi. Nur osmaniye 3077 ve Esad Efendi 2345.
- ذيل الوافي في المنهل الصافي
- et-Tabakat-üs-seniyye fî teracim-il Takiyüddin Temimî. Umumî Kütüphane 5209.
- الطبقات السنية في تراجم الحنفية
- El-i-ber العبر Zehebî. Ayasofya Kitapları 3079.
- El-Veled-üş-şefik الولد الشفيق Ahmed Kadı Nebire-i Hotenî. Fatih Kütüphanesi 4519.

Kitabeler (Birinci Kısım)	İsmail Hakkı. Matbu.
Revâmiz-ül-âyân رواميز الأعيان	Hâlet Efendi Kitapları 583.
Şild Berger	Almancadan tercüme. Millet Kütüphanesi.
Neşri Tarihi.	Türk Tarih Kurumu yayınlarından.
İbn Kemal	Nurî osmaniye nüshası 3078, varak 58.
Mecellet-ün-nisâb مجلة النصاب	Müstakimzâde. Hâlet Efendi Kitapları.
Seyyid Lokman şeceresi	Topkapı Sarayı Kütüphanesi 1321, s. 74.
Tâc-üt-tevârih	Matbu nüsha.
Âşık Paşazade Tarihi	Matbu nüsha. İstanbul tab'ı.
Hadidî, Manzum Osmanlı Tarihi	Yazma.
Fusul-ı hull-ü-akd فصول حل وعقد	Âli yazma

